

2009
 Status over udviklingen i
 ligebehandling
 af handicappede 2009
 2008
 frit valg af
 bolig 2001
 1993
 lige for
 loven 1993
 2001
 2003

2008
 ligebehandling
 af handicappede
 2009

frit valg af
 bolig 2001

1993
 lige for
 loven 1993

2001
 2003

Udgiver:

Center for Ligebehandling af Handicappede
Bredgade 25, opg. F, 4. sal
1260 København K
Tlf.: 33 11 10 44
Fax: 33 11 10 82
Teksttelefon: 33 11 10 81

Mail: clh@clh.dk
Hjemmeside: www.clh.dk

Beretningen udgives også i DAISY-udgave
og på diskette og www.clh.dk

Hel eller delvis gengivelse er tilladt med kildeangivelse

Foto: Istockphpto

Redaktion:

Ane Esbensen
Konstitueret centerleder (ansvarshavende)

Christine Bendixen
Kommunikationsmedarbejder

Mette Dissing Sandahl
Kommunikationsmedarbejder

Januar 2010

Oplag: 1.500
Layout: Christine Bendixen
Tryk: Zeuner Grafisk as
ISBN 9788791888526
ISSN 1395-215X

2009

Statusberetning

Center for Ligebehandling af Handicappede

Indhold

FORORD.....	7
LETLÆST RESUME.....	10
UDVIKLING OG GENNEMFØRELSE AF POLITIKKER.....	20
Kommunale handicapråd.....	22
Mainstreaming af handicapområdet i kommunerne..	24
BØRN MED FUNKTIONSNEDSÆTTELSE.....	26
LIGE ADGANG TIL RETSSYSTEMET.....	30
LIGE ADGANG TIL BOLIG.....	36
Tænketank om fremtidens botilbud.....	40
BEFORDRING OG PERSONLIG MOBILITET.....	42
LIGE ADGANG TIL UDDANNELSE.....	46
Faglighed i specialskoler og specialklasser.....	50
ARBEJDE OG BESKÆFTIGELSE.....	54
LIGE ADGANG TIL VALGHANDLINGER.....	60
Adgang til valg og demokrati.....	62
Min mening, Min stemme.....	64
FRA VORES EGEN VERDEN.....	68
MEDARBEJDERE.....	77
BESTYRELSEN.....	78

Forord:

Fra standardregler til konvention

CLH er etableret ved Folketingsbeslutning B 43 fra 1993 om ligestilling og ligebehandling af handicappede med ikke-handicappede. I 1993 blev også FN's standardregler om lige muligheder for personer med handicap vedtaget. Standardreglerne har i hele CLH's funktionsperiode dannet den grundlæggende ramme om centrets indsatsområder.

Standardreglerne blev vedtaget i erkendelse af, at der ikke kunne opnås enighed i FN om at vedtage en egentlig konvention om rettigheder for personer med handicap. Flere lande mente, at personer med handicap var sikret de samme rettigheder som andre ved at være omfattet af de samme konventioner som andre. Men i begyndelsen af dette århundrede åbnede der sig nye muligheder, og resultatet blev FN's konvention om rettigheder for personer med handicap.

Danmark har tiltrådt FN's konvention om rettigheder for personer med handicap i 2009. Beslutningen om at ratificere FN's handicapkonvention er den mest markante handicappolitiske manifestation siden folketingsbeslutning B 43 fra 1993. B 43 står stadig, men er nu opgraderet med konventionen, som må kaldes det nye handicappolitiske manifest i Danmark.

I 2009 er der også blevet gennemført en analyse af forventningerne til den fremtidige indsats fra CLH og Det Centrale Handicapråd. Der er endvidere igangsat en udredning af strukturen på handicapområdet som grundlag for at kunne placere den nationale overvågningsopgave, som følger af konventionens artikel 33.

I 2010 bliver det tid til at handle på de indsamlede resultater fra henholdsvis analyse og udredning. Beslutningen om CLH's og Det Centrale Handicapråds fremtidige opgaver og organisering må nødvendigvis hænge nøje sammen med beslutninger om den nationale overvågning.

Det giver mening at bruge den struktur, som allerede findes og fungerer godt, til at sætte fart på arbejdet med FN's handicapkonvention. Det Centrale Handicapråd har anbefalet CLH som overvågningsorgan og Det Centrale Handicapråd som dialogforum.

Erfaringerne fra CLH's hidtidige virke peger på en række forhold, som er vigtige at tage i betragtning for fremtidens indsats:

Rettigheder skal implementeres

Konventionen indeholder rettigheder. Det betyder ikke, at rettighederne nu blot skal indkasseres. Konventionen kommer til at stå stærkest, når den sætter sit tydelige aftryk på det detaljerede regelværk og den praksis, der udvikles derefter. Der ligger derfor et stort arbejde i at fremme konventionens status som retningsgivende for lovgivning og praksis på det kommunale, regionale, statslige og private område.

Diskrimination bør være ulovlig

Der er eksempler på direkte diskrimination af personer med funktionsnedsættelse, og det virker stødende, at der ikke er nogen retlig beskyttelse imod denne form for diskrimination. Det er derfor vigtigt, at der tages initiativ til et grundlæggende forbud mod diskrimination på grund af funktionsnedsættelse, så personer med funktionsnedsættelse sikres det minimum af beskyttelse, konventionen forudsætter. Beskyttelsen vil formentlig blive sikret med EU's kommende direktiv om forbud mod forskelsbehandling, men det er afgørende, at beskyttelsen findes, også hvis direktivet lader vente på sig.

Handicapområdet er komplekst

Det område, der er genstand for overvågningsopgaven i konventionens artikel 33, er meget omfattende og meget komplekst. Handicappolitikken formuleres og udvikles med udgangspunkt i et enhedshandicapbegreb, hvor der som udgangspunkt ikke differentieres mellem forskellige former for funktionsnedsættelser. Men det er nødvendigt at have blik for de mange forskellige funktionsnedsættelser, der afføder forskellige krav til omgivelserne og forskellige behov for kompensation. Sikring af fuld og lige deltagelse for personer med handicap vedrører alle aldersgrupper, alle funktionsnedsættelser, alle samfundsområder og alle livssituationer.

Ny handlingsplan

Fuld og lige deltagelse for personer med funktionsnedsættelse sikres ikke alene ved ændrede holdninger. En national handlingsplan kan være med til at sikre udvikling og samtidig give grundlag for en fælles prioritering af rækkefølgen for de kommunale, regionale og statslige indsatser, som er nødvendige for at sikre fuld og lige deltagelse.

Kommunerne er centrale

Kommunen er den myndighed, der træffer flest afgørelser af betydning for personer med funktionsnedsættelse. Kommunernes ansvar og opmærksomhed på handicapområdet er blevet større med strukturreformen og etableringen af lov-

pligtige kommunale handicapråd. Det er afgørende for succes, at den nationale ramme i form af konventionen slår igennem i kommunerne. Der er brug for en målrettet informationsindsats over for de kommunale forvaltninger.

Koordination kræver mandat

Koordinationen på tværs af ministerier er i dag placeret i Det Tværministerielle Embedsmandsudvalg på Handicapområdet og hos den koordinerende minister på handicapområdet. CLH's erfaring er, at den koordinerende funktion mangler et mandat fra regeringen. Der bør udpeges en klar ret og pligt til at koordinere den samlede indsats på centralt niveau, herunder holde andre ministerier fast på indsatsen og tage initiativer, der går på tværs af ministerier.

Et stærkt råd

CLH er etableret i tilknytning til Det Centrale Handicapråd og har blandt andet til opgave at yde sekretariatsbistand til rådet. Dette giver et vigtigt samspil, der styrker såvel center som råd. Rådet får meget solide beslutningsgrundlag og bringer resultaterne af CLH's analysearbejde videre til de rette myndigheder. Denne rollefordeling er vigtig at tage i betragtning i en fremtidig organisering.

Om dette års beretning

Dette års statusberetning indeholder hovedresultater fra CLH's dokumentations- og informationsarbejde i 2009, som har selvstændige afsnit i beretningen. Beretningen gengiver også et udtræk af den indsats, der er ydet i tidligere år. Formålet er at se den indsats, der nu er gennemført på grundlag af folketingsbeslutningen og FN's standardregler, i lyset af FN's konvention på handicapområdet.

Men en tekst som denne kan kun rumme en lille del af CLH's samlede indsats, og der er ikke gjort forsøg på at rumme det hele. CLH har for eksempel gennemført en række tilgængelighedsanalyser, som ikke er nævnt her. Og mange andre analyser og initiativer har også måttet udelades. Derfor er denne beretning kun en appetitvækker. Hele "menuen" kan ses på www.clh.dk, hvor alle tidligere beretninger, rapporter, notater og pjecer med videre findes.

Ester Larsen
Formand

Letlæst resume af beretning

Center for Ligebehandling af Handicappede arbejder på at sikre, at mennesker med handicap bliver behandlet på samme måde som mennesker uden handicap. Center for Ligebehandling af Handicappede opdager tit, at mennesker med handicap på nogle områder ikke bliver behandlet på samme måde som alle andre. Så forsøger vi at få dem, der bestemmer, til at lave det om.

I 1993 tog Folketinget en beslutning om, at mennesker med handicap skal behandles på samme måde som mennesker uden handicap. Beslutningen hedder B 43. Samtidig besluttede Folketinget at oprette Center for Ligebehandling af Handicappede.

I 2009 har Danmark tilsluttet sig De Forenede Nationers konvention om rettigheder for personer med handicap. Konventionen er en aftale mellem de lande, der er med i De Forenede Nationer, om at mennesker med handicap skal have de samme rettigheder som alle andre. De Forenede Nationer består af 192 lande fra hele verden.

Fordi Danmark har tilsluttet sig konventionen, skal Danmark have nogen til at følge med i, om Danmark gør som der står i konventionen. Det vil Center for Ligebehandling af Handicappede gerne gøre.

Center for Ligebehandling af Handicappede har i denne årsberetning skrevet om, hvad vi har arbejdet med i år. Fordi Danmark har tilsluttet sig konventionen har Center for Ligebehandling af Handicappede også skrevet om, hvad vi har arbejdet med gennem årene, der er vigtigt for det, der står i konventionen.

At lave og gennemføre politikker

Konventionen siger, at politikerne også skal tænke på mennesker med handicap, når de tager beslutninger. Det gælder også de politikere, der bestemmer i kommunerne. I kommunerne tager de mange beslutninger, der har betydning for mennesker med handicap. Derfor er Center for Ligebehandling af Handicappede meget interesseret i, hvad der sker i kommunerne.

Hver kommune har et handicapråd. Det er råd, der skal hjælpe kommunen med at tage beslutninger om, hvad kommunen skal gøre for mennesker med handicap. Center for Ligebehandling af Handicappede vil gerne hjælpe handicaprådene. Derfor tager Center for Ligebehandling af Handicappede ud og taler med handicaprådene og fortæller, hvad vi ved om handicapområdet og konventionen.

Hvert år er Center for Ligebehandling af Handicappede med til at arrangere en konference for alle handicaprådene. Her kan handicaprådene komme og få informationer, der er vigtige for det arbejde handicaprådene laver.

Center for Ligebehandling af Handicappede har lavet et projekt, der hedder Mainstreaming af handicapområdet i kommunerne. Vi har lavet projektet sammen med Indenrigs- og Socialministeriet.

Projektet handler om at få kommunerne til at tænke på de behov, mennesker med handicap har. Mainstreaming betyder, at medarbejderne i kommunerne skal tænke på mennesker med handicaps behov i deres daglige arbejde. Hvis medarbejderne gør det, kan det være med til at sikre, at mennesker med handicap behandles ligesom andre. Center for Ligebehandling af Handicappede hjælper kommunerne med at tænke på de behov, mennesker med handicap har.

Børn med handicap

Børn med handicap kan have det mere svært end børn uden handicap. Derfor skal samfundet hjælpe børn med handicap.

Center for Ligebehandling af Handicappede har lavet flere undersøgelser af, hvordan børn med handicap har det i samfundet. For eksempel har Center for Ligebehandling af Handicappede undersøgt, om børn med handicap får mulighed for at sige, hvad de mener.

Center for Ligebehandling af Handicappede har også undersøgt, om børn med handicap stadig kan være sammen med deres familie, selvom de bor på en institution.

Adgang til domstole

En domstol er et sted, hvor en dommer og almindelige mennesker sammen beslutter, hvordan de der har gjort noget ulovligt skal straffes. Det er vigtigt, at mennesker med handicap også får lov til at være med til at bestemme ved domstolene.

Men mennesker med handicap kan ikke altid komme ind i de bygninger, hvor domstolen ligger. For eksempel kan mennesker i kørestol ikke komme ind, hvis der er trapper men ingen elevator. Derfor prøver Center for Ligebehandling af Handicappede at få dem, der bestemmer til at sørge for, at alle kan komme ind til domstolene.

Blinde kan heller ikke altid få lov til at være med til at bestemme, hvordan de der har gjort noget ulovligt skal straffes. Det kan blinde ikke, fordi de ikke kan se det der viser, at der er sket noget ulovligt. Center for Ligebehandling af Handicappede vil gerne have, at blinde får lov til at være med til at bestemme ved domstolene, når det ikke er vigtigt at kunne se.

Mennesker med handicap og boliger

Alle mennesker har ret til selv at bestemme, hvor de vil bo. De har også ret til selv at bestemme, hvem de vil bo sammen med. Men det er ikke altid mennesker med handicap selv får lov til at vælge, hvor de vil bo.

Somme tider kan mennesker med handicap nemlig ikke bo i almindelige huse. Det kan de ikke, fordi husene ikke er bygget til at man kan bo der, når man sidder i kørestol.

Hvis man skal have hjælp til at bo alene, kan man heller ikke altid selv bestemme hvor man vil bo. Somme tider kommer man til at bo sammen med gamle mennesker, selv om man er ung. Andre gange kommer man til at bo sammen med børn, selv om man er voksen.

Center for Ligebehandling af Handicappede synes det er vigtigt, at mennesker med handicap selv får lov til at bestemme, hvor de vil bo. Vi synes også det er vigtigt, at mennesker med handicap får ordentlig hjælp, der hvor de bor.

Derfor har Center for Ligebehandling af Handicappede været med til at samle en masse mennesker, der ved noget om boliger og handicap. De skal sammen finde ud af, hvordan vi laver bedre boliger og en bedre hverdag for mennesker med handicap i Danmark. Det kalder Center for Ligebehandling af Handicappede en tænketank.

De der er med i tænketanken holder møde tre gange i foråret 2010 for at tale om, hvordan vi skaber bedre boliger og en bedre hverdag for mennesker med handicap i Danmark. På det sidste møde laver de en plan for, hvordan deres idéer til gode boliger for mennesker med handicap skal blive til virkelighed.

Mennesker med handicap og transport

Hvis man er blind eller sidder i kørestol kan man ikke altid selv tage med bus, tog, færge eller fly. Så skal man måske have en til at hjælpe sig. Sommetider kan man som handicappet få en til at køre sin bil for sig. Hvis man ikke har en bil, kan man måske blive kørt af en chauffør. Så er man med i en kørselsordning. En kørselsordning er en hjælp til at blive kørt, hvis man for eksempel sidder i kørestol.

Det kan være meget dyrt at være med i en kørselsordning. Det koster tit meget mere end at tage med de busser og tog, andre kan tage med. Det mener Center for Ligebehandling af Handicappede er forkert. Vi synes kun mennesker med handicap skal betale det sammen som andre betaler for at køre med bus eller tog.

Nogle mennesker med handicap kan kun rejse med bus eller tog, hvis de har en at følges med. Center for Ligebehandling af Handicappede synes ikke mennesker med handicap skal betale billetten for den der skal følges med dem. Det synes vi, dem der ejer busserne og togene skal. Men sådan er det ikke altid. Center for Ligebehandling af Handicappede arbejder på at lave det om.

Mennesker med handicap og uddannelse

I Danmark har alle ret til en uddannelse. Uddannelse er vigtig, fordi uddannelse gør det lettere at få et arbejde og være med i samfundet. Desværre får mange mennesker med handicap ikke den uddannelse, de har brug for eller gerne vil have. Sommetider er det fordi mennesker med handicap ikke kan få den hjælp, de har brug for at kunne lære noget. Det kan for eksempel være, at en döv ikke kan få hjælp til tegnsprog.

Nogle mennesker med handicap får heller ikke en uddannelse fordi de ikke går til eksamen. Men det kan også være fordi, de går på skoler, hvor der ikke er lærere til at undervise dem i alle de fag, de skal have.

Center for Ligebehandling af Handicappede mener det er vigtigt, at alle mennesker med handicap får en uddannelse. Vi synes også det er vigtigt, at der findes uddannelser der passer til mennesker med forskellige handicap.

Mennesker med handicap og arbejde

Center for Ligebehandling af Handicappede synes alle skal have mulighed for at arbejde. Men det kan være svært at få et arbejde hvis man har et handicap. Det er nemlig ikke alle arbejdspladser, der er gode til at ansætte mennesker med handicap.

Nogle mennesker har et handicap der gør, at de ikke kan arbejde lige så meget som mennesker uden handicap. Så kan mennesker med handicap blive ansat i et fleksjob. At have et fleksjob betyder, at personen med et handicap får samme løn som andre, selvom personen med handicappet ikke arbejder ligeså meget.

Hvis man som handicappet ikke kan have et almindeligt arbejde, kan man arbejde i beskyttet beskæftigelse. Når man arbejder i beskyttet beskæftigelse får man ikke ligeså meget i løn som ved et almindeligt arbejde. Man får heller ikke løn når man er syg.

Det synes Center for Ligebehandling af Handicappede man skal have. Center for Ligebehandling af Handicappede mener også, at mennesker med handicap skal have et almindeligt arbejde i stedet for beskyttet beskæftigelse, hvis man godt kan klare et almindeligt arbejde.

Mennesker med handicap og valg

Det er vigtigt, at alle i et land er med til at bestemme. Derfor skal alle have lov til at stemme ved valg.

Det er også vigtigt, at alle kan få noget at vide om valg. Men mange mennesker med handicap har svært ved at få det samme at vide om valg som mennesker uden handicap.

Mange politiske partier glemmer, at mennesker med handicap gerne vil læse deres hjemmesider. Derfor glemmer de politiske partier at lave deres hjemmesider, så mennesker med handicap kan bruge dem.

Mange vil også gerne med til politiske møder. Men det er ikke sikkert, man kan komme ind med en kørestol. Derfor har Center for Ligebehandling af Handicappede skrevet en pjece. Den viser politikerne, hvordan man tager hensyn til mennesker med handicap.

Det er også vigtigt at kunne komme til at stemme, når der er valg. Derfor har Center for Ligebehandling af Handicappede skrevet en anden pjece. Den hjælper kommunerne med at sørge for, at alle kan komme til at stemme. Det er nemlig først, når alle er med til at stemme, at alle er med til at bestemme, hvordan vores samfund skal se ud.

Mange mennesker med udviklingshæmning stemmer ikke, når der er valg. Det kan der være mange grunde til. Derfor laver Center for Ligebehandling af Handicappede projektet "Min mening, Min stemme" sammen med Irland, Italien, Malta, Spanien og Ungarn.

Det er vigtigt, at mennesker med udviklingshæmning er med i projekter. Derfor er der samlet følgegrupper af mennesker med udviklingshæmning i hvert land. En følgegruppe er en gruppe mennesker, der hele tiden følger projektet.

Mere om mennesker med handicap og valg

I projektet laver vi undervisning for mennesker med udviklingshæmning. I undervisningen fortæller vi om, hvordan man kan være med til at bestemme i samfundet, og hvordan man stemmer ved valg. Vi har lavet to pjecer, der fortalte om EU-valget i juni 2009.

Vi har spurgt mennesker med udviklingshæmning om at stemme ved valg. Mange synes, at politik er svært at forstå. Derfor kan det være svært at sætte kryds på stemmesedlen for nogen. I Irland er der billeder på stemmesedlen. Det synes mange gør stemmesedlen nemmere at forstå. Mange synes det ville være godt med billeder eller partiernes logoer på stemmesedlen.

Vi har spurgt specialskoler om det at undervise i hvordan man kan være med til at bestemme i samfundet. Specialskolerne mener der mangler materialer til mennesker med udviklingshæmning, der handler om, hvad valg er og hvordan man kan være med til at bestemme i samfundet.

Center for Ligebehandling af Handicappede og information

Center for Ligebehandling af Handicappede har to vigtige arbejdsopgaver. Vi skal undersøge de problemer, man kan have hvis man har et handicap, og vi skal fortælle andre om problemerne.

Derfor skriver Center for Ligebehandling af Handicappede hver år flere rapporter om det vi har undersøgt. Center for Ligebehandling af Handicappede skriver også mange pjecer. Det er pjecer der skal hjælpe mennesker med handicap med at finde frem til den hjælp, de kan have brug for. Det er også pjecer, der fortæller om, hvordan andre kan hjælpe mennesker med handicap.

Center for Ligebehandling af Handicappede laver også tre forskellige hjemmesider. Det er hjemmesider, der fortæller vigtige ting om og for mennesker med handicap.

Der er også mange mennesker, der ringer eller skriver til Center for Ligebehandling af Handicappede. Det gør de for at få råd og vejledning om vigtige ting i forbindelse med deres handicap.

Udvikling og gennemførelse af politikker

FN's konvention om rettigheder for personer med handicap forpligter i artikel 4 deltagerstaterne til at "tage hensyn til beskyttelse og fremme af menneskerettigheder for personer med handicap i alle politikker og ordninger". Der skal således foretages en vurdering af handicapperspektivet i alle politiske tiltag. Og selvom konventionen forpligter deltagerstaterne, er der ingen tvivl om, at det i en dansk sammenhæng også gælder for kommuner og regioner. Staten er forpligtet til at sikre, at offentlige myndigheder og institutioner handler i overensstemmelse med konventionen. I sidste ende vil det således være statens ansvar at sikre, at konventionen også efterlevs på kommunalt og regionalt plan.

Princippet om at indtænke hensynet til personer med funktionsnedsættelse ved udformning af politikker og beslutninger

er kendt fra Folketingsbeslutning B 43 om ligestilling og ligebehandling af handicappede med ikke-handicappede. Her henstiller Folketinget til såvel private som offentlige virksomheder at tage behørigt hensyn til særlige behov hos personer med funktionsnedsættelse ved valg af løsninger. Men med konventionen er der nu tale om en forpligtelse, og ikke kun en opfordring.

CLH's målrettede interesse for udvikling af kommunale handicappolitikker begyndte i 2000 med udvikling af en værktøjskasse til gennemførelse af FN's standardregler om lige muligheder for personer med handicap i kommunerne. Siden har CLH haft meget opmærksomhed på udviklingen af handicappolitikken i kommunerne, og i 2001 fik CLH bevilget særlige midler til i de efterfølgende tre år at fastholde og udvikle fokus på det kommunale område.

Projekter gennem årene

.....**2001**.....>

Kommunernes samarbejde med handicaporganisationerne

Hvordan og i hvilket omfang inddrages handicaporganisationerne i de politiske beslutningsprocesser på kommunalt niveau? Gennem en interviewundersøgelse af samtlige 275 kommuner fandt CLH frem til, at omkring 22 % af kommunerne havde et formaliseret rådgivende organ via enten et han-

dicapråd eller et socialt brugerråd, hvor handicaporganisationer blev hørt og inddraget i den politiske beslutningsproces. CLH opfordrede kommuner og handicaporganisationer til at arbejde for, at der blev oprettet kommunale handicapråd.

Det kommunale område er med årene blevet mere og mere centralt for borgere med funktionsnedsættelse – ikke mindst efter strukturreformen. Kommunerne har opgaver i forhold til borgere med funktionsnedsættelse inden for en række samfundsområder, herunder det sociale, uddannelsesmæssige, beskæftigelsesmæssige, kulturelle og sundhedsmæssige. Inden for alle disse områder har CLH gennemført analyser, som også har vedrørt kommunernes opgaver. Men derudover har CLH haft særligt fokus på, hvor handicappolitikken får betydning for det generelle arbejde i en kommunal sammenhæng, nemlig i de kommunale handicappolitikker og de kommunale handicapråd.

Kommunale handicapråd er en oplagt måde at fremme den handicappolitiske tænkning på lokalt plan. CLH har gennemført flere undersøgelser af de kommunale handicapråds arbejde og har faciliteret den første forskningsrapport om dette: En ph.d.-afhandling om den handicappolitiske aktør, hvor arbejdet i tre kommunale handicapråd indgik i analysen.

Den viden, CLH har fået ved undersøgelser af handicappolitikker og kommunale handicapråd, er brugt til at udvikle informations-

CLH har i mange år interesseret sig for hvad der foregår på handicapområdet i kommunerne.

aktiviteter, som skal hjælpe kommunerne og rådene til at kvalificere arbejdet. CLH driver blandt andet en hjemmeside særligt målrettet kommunale handicapråd, hvor der er fokus på handicappolitiske emner af betydning for det kommunale område. I de kommende år ligger en stor opgave i at viderefordre budskaberne fra FN's handicapkonvention til det kommunale område, så nye tiltag og indsatser på lokalt plan følger konventionens principper og målsætninger og således sikrer retten til inklusion og fuld deltagelse for personer med handicap.

I 2009 har CLH gennemført en række tilbagevendende aktiviteter i forhold til de kommunale handicapråd. CLH har derudover forlænget indsatsen for at implementere værktøjerne fra projektet om mainstreaming af handicapområdet i kommunerne. Begge initiativer er beskrevet i det følgende.

..... **2002**

Når værktøjet kommer i brug

Hvordan har 15 kommuner udformet deres skriftlige og tværgående handicappolitik, og fremmer en kommunal handicappolitik ligebehandlingen af mennesker med funktionsnedsættelse? CLH undersøgte de processer, som ledte frem til, at kommunerne fik formuleret en handicappolitik, hvad ind-

holdet var i handicappolitikkerne, og hvordan kommunerne efterfølgende arbejdede med at gennemføre politikkerne. CLH fandt blandt andet, at der ikke automatisk kan sættes lighedstegn mellem det at have en kommunal handicappolitik og større ligebehandling af mennesker med funktionsnedsættelse.

Kommunale handicapråd

I 2006 blev det obligatorisk for kommunerne at oprette kommunale handicapråd som følge af strukturreformen. De kommunale handicapråd har derfor nu fungeret i tre år og har i høj grad flyttet de handicappolitiske problemstillinger højere op på den kommunale dagsorden.

Ifølge loven skal handicaprådet høres i alle sager, som har betydning for mennesker med funktionsnedsættelse, og det skal rådgive kommunalbestyrelsen i handicappolitiske spørgsmål. Dette er selvfølgelig med til at fremme opmærksomheden på de problemstillinger, borgere med funktionsnedsættelse oplever i deres hverdag. Men den formaliserede platform for dialogen mellem repræsentanter for handicaporganisationerne og det politiske og administrative niveau i kommunerne har også medvirket til at skabe ny forståelse for behovene hos mennesker med funktionsnedsættelse.

CLH har igennem en årrække haft fokus på at følge med i og inspirere de kommunale handicapråds arbejde. I det følgende beskrives de initiativer, CLH har taget i 2009:

Fokusgruppemøder med råd

I juni 2009 afholdt CLH for anden gang fo-

kusgruppemøde med repræsentanter fra udvalgte handicapråd rundt om i landet. Her blev det blandt andet tydeligt, at flere råd bruger mange ressourcer på at få alle relevante sager i høring samt at få en arbejdsgang i rådet, der gør det muligt at afgive høringssvar på vegne af hele handicaprådet. Samtidig tilkendegav flere også en frygt for, at de handicappolitikker, der efterhånden bliver vedtaget i de fleste kommuner, ikke bliver omsat til handling, men forbliver flotte ord og gode intentioner. Der er derfor et behov for god praksis for, hvordan handicappolitikker implementeres i den kommunale virkelighed, men der er endnu kun få, som har gode erfaringer at øse af.

Den kommunale økonomi og behovet for nedskæringer var også en bekymring flere steder, hvor nogle handicapråd oplever det som en udfordring at arbejde for forbedringer i en tid, hvor nogle kommuner budgetterer med nedskæringer på området.

Projekter gennem årene

Kommunale handicapråd – etablering og opstart

Hvordan er de kommunale handicapråds etablering og opstart forløbet? Velfærdsministeriet bad CLH undersøge en række faktuelle oplysninger om sammensætningen af handicaprådene, typiske arbejdsopgaver og aktivitetsniveauet i de forskellige handicapråd. Konklusion: Handicaprådene var

blevet etableret i overensstemmelse med de lovgivningsmæssige rammer, og hovedparten havde påbegyndt det faktiske rådgivningsarbejde og var blevet hørt om alle initiativer med betydning for mennesker med funktionsnedsættelse.

Oplæg på rådernes opfordring

CLH holder en række oplæg for kommunale handicapråd og kommunale borgermøder om handicappolitik. Det er oftest oplæg om handicappolitiske grundprincipper, implementering af kommunale handicappolitikker og siden sommeren 2009 også FN's konvention om rettigheder for personer med handicap. CLH anbefaler i disse sammenhænge, at kommunerne sørger for at indarbejde handicapperspektivet i de kommunale arbejds gange, og kan i den forbindelse henvise til det materiale, CLH har udarbejdet til kommunerne i Projekt Mainstreaming af handicapområdet.

National handicaprådskonference

Som sekretariat for Det Centrale Handicapråd har CLH i 2009 for tredje år i træk arrangeret en national konference for de kommunale handicapråd og andre handicappolitisk interesserede. I 2009 var der fokus på, hvordan rådene kan synliggøre deres arbejde og få implementeret kommunens handicappolitik. Deltagerne havde mulighed for at fordybe sig i emner som gennemslagskraft, kommunale botilbud, synlighed og kommunalvalg 2009, implementering af handicapperspektivet i den kommunale praksis,

roller og samarbejde i rådet samt høringsprocesser. Generelt var deltagerne meget tilfredse med temaet og udførelsen af konferencen, og workshop-modellen gav anledning til livlig diskussion.

Rådene og FN's handicapkonvention

Med Danmarks tiltrædelse af FN's handicapkonvention følger en stor opgave for kommunerne med at få indarbejdet konventionen i de kommunale arbejds gange, politiske såvel som administrative. I den sammenhæng spiller de kommunale handicapråd en central rolle, da de kan bidrage med en viden om, hvordan forskellige tiltag og beslutninger får indflydelse på forskellige grupper af mennesker med funktionsnedsættelse.

CLH oplever derfor også en stor interesse fra handicaprådernes side for, hvordan FN's handicapkonvention kan omsættes til kommunal praksis. Flere kommuners handicappolitik tager udgangspunkt i FN's handicapkonvention, men der efterspørges konkrete værktøjer og retningslinjer for, hvilke forpligtelser kommunerne skal leve op til, og hvordan kommunerne og de kommunale handicapråd konkret skal gå til opgaven.

.....**2008**.....>

Status over de kommunale handicapråds arbejde i 2007

Gennem en analyse af 42 årsrapporter fra de kommunale handicapråd udarbejdede CLH en oversigt over, hvilke emner og områder handicaprådene har arbejdet med i deres første hele arbejdsår, 2007. Den viste, at rådene arbejdede bredt med handicappolitiske spørgsmål, og at mødeaktivitet i bred

forstand optog meget af rådernes virksomhed. Særligt var der fokus på at udforme og implementere en kommunal handicappolitik samt strukturen og samarbejdet med de øvrige kommunale forvaltninger, når det drejer sig om sager, der bliver sendt til høring i handicaprådet.

Mainstreaming af handicapområdet i kommunerne

Center for Ligebehandling af Handicappede har i perioden medio 2006 til medio 2009 gennemført Projekt Mainstreaming af handicapområdet. Projektet blev finansieret af Indenrigs- og Socialministeriet og gennemført i samarbejde med tre projektkommuner: Glostrup, Middelfart og Viborg.

CLH har efterfølgende valgt at finansiere implementering af projektet i kommunerne igennem en etårig periode (juli 2009-juli 2010). Målet for implementeringsprocessen er, at flest mulige kommuner præsenteres for mainstreamingtankegangen og de værktøjer, som blev udviklet i projektperioden.

Projektets formål

Mainstreaming af handicapområdet indebærer, at man forsøger at gøre det almindeligt at indtænke handicapaspektet i den kommunale praksis, da det ellers ofte bliver glemt. Midlet til at opnå mainstreaming af handicapområdet er at tilbyde de kommunale medarbejdere metoder og værktøjer til at indtænke handicapaspektet.

Projektets formål har derfor været at udarbejde metoder og værktøjer, der kan bruges til at indtænke handicapaspektet for derigennem at være med til at sikre, at mennesker med funktionsnedsættelse får samme muligheder som mennesker uden funktionsnedsættelse. Værktøjerne er målrettet både det politiske og det administrative niveau i den kommunale organisation, således at handicapaspektet indtænkes på alle niveauer.

Der er udviklet otte værktøjer, som alle kan downloades fra projektets hjemmeside: www.handicapmainstreaming.dk

To af værktøjerne findes desuden i en trykt version, og CLH arbejder på at finde finansiering til at kunne tilbyde alle værktøjer i en trykt version.

Projektets afslutning

Som afslutning på den første del af projektet blev der i maj 2009 afholdt to konferencer, hvor projektets resultater blev præsenteret. For eksempel præsenterede medarbejderne fra projektkommunerne deres erfaring med at bruge værktøjerne i praksis. Desuden blev udfordringer i forhold til at implementere mainstreamingtankegangen og værktøjerne i den kommunale organisation debatteret.

Målgruppen for konferencerne var kommunale medarbejdere, ledere og politikere, samt medlemmer fra de kommunale handicapråd og andre interesserede. Deltagerantallet på de to konferencer var i alt 183. Heraf var 40 kommuner (inkl. handicapråd) repræsenteret samt ti andre organisationer. Tilbagemeldingerne fra konferencerne var generelt positive.

Projektets implementering

Siden juli 2009 har CLH målrettet indsatsen mod at få kontakt til interesserede kommuner, som tilbydes en præsentation af mainstreamingtankegangen og workshops i brugen af værktøjerne. Tilbuddet kan tilpasses den enkelte kommunes behov. Derudover kan CLH frem til juli 2010 følge, støtte og vejlede kommunerne i deres arbejde med at mainstreame handicapområdet.

De kommunale handicapråd har ligeledes fået tilbud om, at CLH præsenterer mainstreamingtankegangen og værktøjerne, så også medlemmer i handicaprådene

er bekendt med mainstreamingtankgangen, og på hvilken måde værktøjerne kan hjælpe kommunens medarbejdere med at indarbejde handicapaspektet.

Implementeringsarbejdet søges desuden gennemført i samarbejde og koordinering med andre interessenter som for eksempel IT- & Telestyrelsen, DH og Foreningen Tilgængelighed for Alle.

Implementeringsarbejdet er offentliggjort via centrets hjemmesider og nyhedsbreve. Desuden er der sendt direkte invitationer ud til kommunerne. I første omgang er indsatsen blevet målrettet de kommuner, som i forvejen har vist interesse for projektet, og dernæst de resterende kommuner.

Ved udgangen af december 2009 er 98 kommuner blevet kontaktet. Af disse har ti kommuner vist interesse for tilbuddet, hvilket indbefatter, at der er planlagt præsentation af mainstreamingtankgangen og workshops med henblik på implementering af værktøjerne i kommunens organisation. 83 kommuner har ikke besvaret henvendelsen, og to kommuner har afvist tilbuddet. De resterende tre kommuner er positivt indstillet over for tilbuddet, men vil først tage endelig stilling til en udnyttelse af tilbuddet i løbet af 2010.

Visionen om mainstreaming

Implementering af mainstreamingtankgangen i kommunerne er med til at sikre, at borgere med funktionsnedsættelse behandles lige med andre borgere. Indtænkning af handicapperspektivet er ikke blot en kvalitet i sig selv, men er også med til at understøtte kommunernes arbejde med at implementere FN's handicapkonvention i praksis.

Nogle kommuner har allerede i nogen tid og på eget initiativ arbejdet med at implementere mainstreamingtankgangen. Der er derfor flere end de tre projektkommuner, som har erfaringer med at højne opmærksomheden på de særlige aspekter, der skal indtænkes i forhold til borgere med funktionsnedsættelse.

Som led i CLH's arbejde med mainstreaming i kommunerne er det derfor et mål at videreformidle både de erfaringer, der allerede findes, og de forløb, som CLH selv er med til at skabe i implementeringsprocessen. Videreformidling af disse historier giver kommunerne bedre adgang til at drage nytte af andres erfaringer, succeser og udfordringer, og håbet er, at dette kan inspirere flere til at gå i gang med at mainstreame handicapområdet.

Udviklingen i projektet kan følges på www.handicapmainstreaming.dk eller via www.clh.dk.

Børn med funktionsnedsættelse

Børn med funktionsnedsættelse kan være en særligt udsat gruppe, og derfor en gruppe, som samfundet har en særlig forpligtelse over for. Center for Ligebehandling af Handicappede (CLH) har igennem årene gennemført en række analyser og undersøgelser, som sætter fokus på forskellige aspekter af et børneliv, når der er en funktionsnedsættelse involveret.

Målet for projekterne er at gøre opmærksom på områder, hvor børn med funktionsnedsættelse ikke har muligheder for at udfolde sig på lige vilkår med andre børn. Projekterne angiver behov for yderligere initiativer for at beskytte børnenes rettigheder, sikre sektoransvaret eller sikre den kompensation, som kunne være med til at give børn med funktionsnedsættelser udviklingsmuligheder, som er mere lig andre børns.

Et generelt og grundlæggende princip i FN's konvention om rettigheder for personer med handicap er respekt for de udviklingsmuligheder, børn med handicap har, og respekt for deres ret til at bevare deres identitet. Konventionens formål er at fremme, beskytte og sikre muligheden for, at alle personer med handicap fuldt ud kan nyde alle menneskerettigheder og frihedsrettigheder på lige fod med andre. Dette gælder også børn. Derudover er konventionens formål at fremme respekten for den naturlige værdighed hos personer med handicap, og dermed også hos børn med handicap.

FN-konventionens artikel 7 understreger børns med handicaps ret til frit at udtrykke deres synspunkter i alle forhold vedrørende dem selv, samt retten til at modtage den nødvendige handicapsvarende bi-

Projekter gennem årene

2004 Børn med handicap på døgninstitution

CLH's undersøgelse fra 2004 viste, at det er svært at være forældre til et barn på døgninstitution. Forældrene risikerer at miste retten til hjælpemidler og handicapkompenserende ydelser, fordi deres barn ikke længere bor hjemme. Men forældre har forsat brug for hjælpemidlerne for at

kunne varetage forælderrollen, når barnet er hjemme på besøg. CLH anbefalede blandt andet, at serviceloven blev tilpasset, så den understøtter forældrenes ønske om tæt kontakt til barnet.

stand for at kunne udtrykke sig. Konventionen fremhæver derudover, at barnets tarv skal komme i første række i alle foranstaltninger vedrørende børn med handicap.

CLH har igennem årene gennemført forskellige analyser af forholdene for børn med handicap.

Indflydelse på eget liv

I 2007 udgav CLH en rapport om muligheder for, at børn med funktionsnedsættelse kan give udtryk for deres synspunkter på lige vilkår med andre.

En af analyserne vedrørte retten for børn med funktionsnedsættelse til at blive hørt i sager, der vedrører dem selv. Børn med funktionsnedsættelse er generelt set oftere i berøring med offentlige myndigheder end andre børn. Dette kombineres med, at det kan være sværere at indhente barnets synspunkt, fordi funktionsnedsættelsen afføder særlige krav til kommunikationen. CLH understregede, at der skal stilles den nødvendige kompensation til rådighed, som gør det muligt for barnet at give udtryk for sit synspunkt. Dette er præciseret i konventionens artikel 7.

FN's handicapkonvention understreger børn med funktionsnedsættelses ret til frit at udtrykke deres synspunkter.

I forbindelse med demokratiske processer, der har betydning for børn, gennemførte CLH også en undersøgelse af kommunale børnepolitikker og en analyse af børn med funktionsnedsættelses deltagelse i elevråd. Deltagelse i det politiske og offentlige liv er særligt beskyttet i konventionens artikel 29. Staterne forpligter sig til "aktivt at fremme et miljø, hvor personer med handicap effektivt og fuldt ud kan deltage i varetagelsen af offentlige anliggender uden diskrimination og på lige fod med andre..." Børn har

.....**2004**.....>

Magtanvendelse i folkeskolen

I 2004 undersøgte CLH omfanget af magtanvendelse i specialskoler og i folkeskoler med specialklasser. Cirka 75 % af de adspurgte mente, at der blev anvendt magt over for eleverne, og at mange overgreb kunne undgås, hvis lærerne var bedre uddannede. Men det havde skolerne ikke råd til. CLH an-

befalede derfor, at læreren indberetter alle tilfælde af magtanvendelse til skolelederen, og opfordrede undervisningsministeren til at fastsætte skriftlige procedureregler for indberetningerne. Desuden skulle kommuner og amter orienteres om registreringen, så der kunne blive grundlag for et tilsyn.

Børn på døgninstitutioner har stadig behov for at have en nær kontakt til forældrene.

ikke pligt til at deltage i varetagelsen af offentlige anliggender og ofte heller ikke ret til det. Men for børn er det en del af at deltage i offentlige anliggender, at man kan bidrage til elevrådsarbejdet og på lige fod med andre bidrage til kommunens børnepolitik. Her viser CLH's analyse dog, at børn med funktionsnedsættelse langt fra altid inddrages i arbejdet med kommunens børnepolitik og ikke selvfølgelig er inddraget i elevråd.

Børn på døgninstitution

Børns levevilkår ses ofte i sammenhæng med familiens. CLH gennemførte i 2004 en undersøgelse af forholdene for familier til børn med funktionsnedsættelse, som var på døgninstitution. Det centrale i undersøgelsen er muligheden for, at familien og barnet kan bevare en så nær kontakt som muligt. Er det muligt at få dækket udgifter til transport i forbindelse med hjemmebesøg så ofte som nødvendigt? Er det muligt at have alle nødvendige hjælpemidler og legetøj både på institutionen og i hjemmet? Løses opgaven ud fra hensynet til barnets bedste?

Undersøgelsen viste en række problemer, som alle påvirkede forældre og børns mulighed for at blive ved med at fungere som

Projekter gennem årene

.....2006.....>

Noget at sige

I 2006 valgte CLH at se nærmere på, om børn med funktionsnedsættelse har samme muligheder for at få indflydelse på deres eget liv som børn uden funktionsnedsættelse. Analysen så på adgangen til demokratisk indflydelse for børn med funktionsnedsættelse og på børn med funktionsnedsæt-

telses deltagelse i enkeltsager vedrørende dem selv. På baggrund af analysen anbefalede CLH blandt andet et gennemsyn af de love, der indeholder bestemmelser, der vedrører børneliv, for at sikre, at børn med funktionsnedsættelser bliver inddraget i alle sager, der vedrører dem.

en familie og opretholde en regelmæssig og tæt kontakt med hinanden, efter at barnet var visiteret til døgnophold på en institution. Anbefalingen fra CLH lød på dels at sikre ret til kompensation, som er nødvendig for at fastholde en nær kontakt til barnet, og dels at ændre det grundlæggende syn på situationen, så indsatsen baseres på barnets ret til nærvær med sine forældre.

Barnets ret til ikke at blive adskilt fra sine forældre på grund af handicap er fremhævet i FN-konventionens artikel 23, stk. 4. Den støtte, samfundet yder børn og familier i disse vanskelige situationer, må derfor have som formål at hjælpe og støtte forældre-barn-kontakt på lige vilkår med andre.

Magtanvendelse i folkeskolen

I 2004 gennemførte CLH en undersøgelse af magtanvendelse i folkeskolens vidtgående specialundervisning. Undersøgelsen viste, at der bruges fysisk magt og tvang over for elever i den vidtgående specialundervisning, men der findes ikke en lov eller bekendtgørelse, som giver konkret hjemmel til disse indgreb i selvbestemmelsesretten.

Undersøgelsen blev afsluttet med anbefalinger til Undervisningsministeriet om at fastlægge retningslinjer for registrering af magtanvendelser i folkeskolen. Baggrunden var, at registreringer dels er med til at understrege, at indgrebet er alvorligt, dels giver bedre grundlag for at efterbehandle episoden, herunder at informere forældrene om, hvad der er foregået, og udvikle det pædagogiske arbejde, så lignende situationer kan undgås.

CLH's holdning er, at brug af magt og tvang skal minimeres. Erfaringer fra arbejdet med magtanvendelsesreglerne for voksne med funktionsnedsættelse viser, at der ofte er en forklaring bag adfærd, som afføder brug af magt. Det er vigtigt at søge at forstå adfærden og arbejde for at identificere konkrete forhold, som kan være med til at fremprovokere destruktiv adfærd, der derefter må standses med magt.

FN's konvention om rettigheder for personer med handicap præciserer, at enhver person med handicap har ret til respekt for sin fysiske og psykiske integritet på lige vilkår med andre. Dette gælder også børn med handicap. Det er CLH's opfattelse, at der også på denne baggrund bør tages klart stilling til omstændighederne for brug af magt og tvang over for børn med funktionsnedsættelse.

..... 2007

Vores liv på vores måde

Hvilke muligheder findes der i lovgivningen for at give brugerstyret personlig assistance som handicapkompensation til børn og deres familier? Ifølge CLH's undersøgelse fra 2007 giver dansk lovgivning kun forholdsvis ringe muligheder for at bevilge brugerstyret personlig assi-

stance til børn og deres familier, og det på trods af de gode erfaringer, der er gjort internationalt.

Lige adgang til retssystemet

– som part, vidne og som lægdommer

Domstolene er en central magt i samfundet og er garanter for ret og retfærdighed. Derfor er det centralt, at principperne om lige muligheder for inklusion og deltagelse for personer med funktionsnedsættelse også vinder genklang ved domstolene.

Lige muligheder for adgang til retssystemet både som part i en retssag og som lægdommer behandles i FN's handicapkonvention. Artikel 13 pålægger staterne

at sikre personer med handicap de samme muligheder for en retfærdig rettergang som alle andre. Men artikel 13 behandler også spørgsmålet om personer med handicaps muligheder for indirekte at deltage i processen omkring afvikling af en retssag. Det kan for eksempel være muligheden for at deltage som vidne.

En anden mulighed for at deltage i afviklingen af en retssag er som lægdom-

CLH har igennem årene været i løbende dialog om tilgængelighed til retsbygninger.

mer. Konventionens artikel 29 om deltagelse i det politiske og offentlige liv forpligter staten til "aktivt at fremme et miljø, hvor personer med handicap effektivt og fuldt kan deltage i varetagelsen af offentlige anliggender".

I 2009 har CLH taget initiativer i forhold til tilgængelighed til domstolene, muligheden for at deltage som lægdommer og den indsats og behandling, der sættes ind med over for dømte med psykisk udviklingshæmning.

Adgang til domstolene

Fysisk tilgængelighed til de lokaler, hvor retssager afvikles, er en forudsætning for lige muligheder for adgang til retssystemet og muligheden for at medvirke som lægdommer. I 2003 skrev CLH til Domstolsstyrelsen for at høre nærmere om styrelsens tilgængelighedspolitik og eventuelle initiativer på området. CLH har siden været i løbende dialog om tilgængelighed til retsbygninger.

Som svar på CLH's spørgsmål i 2003 oplyste Domstolsstyrelsen, at tilgængelighed indgik som en af strategierne i målsætningen for Danmarks Domstole. Der var fokus på at sikre velindrettede bygninger med gode adgangs- og publikumsfaciliteter. Dog oplyste Domstolsstyrelsen, at hovedparten af domstolenes lokaler lå i gamle bygninger, hvilket i nogle tilfælde kunne give behov for i konkrete sager at flytte uden for rettens lokaliteter eller at etablere opbæring med assistance fra Falck.

Domstolsstyrelsen oplyste også, at man i forbindelse med den løbende vedligeholdelse forsøgte at prioritere forbedringer

af tilgængeligheden, men at der desværre kun var begrænsede økonomiske midler til rådighed til forbedringer. Der blev henvist til, at man i videst muligt omfang i forbindelse med indretning af nye retsbygninger og ved større ændringer/moderniseringer af eksisterende bygninger fulgte Justitsministeriets vejledning om indretning af nye retsbygninger. Denne vejledning henviser til Bygningsreglementets krav om tilgængelighed. En analyse fra Domstolsstyrelsen om "Lokalebehovet ved fremtidens byret" viser derudover, at man stort set altid ved nybyggeri følger den mere omfattende standard DS 3028 – Tilgængelighed for Alle.

Domstolsreformen

Domstolsreformen i januar 2007, hvor 82 byretskredse blev sammenlagt til 24 retskredse medførte ændringer i den fysiske placering af rettens lokaler. Derfor rettede CLH i slutningen af 2006 igen henvendelse til Domstolsstyrelsen samt Slots- og Ejendomsstyrelsen, som i dag har det bygningsmæssige ansvar for retternes lokaler. CLH opfordrede til et øget fokus på tilgængelighed til rettens lokaler i forbindelse med de forestående bygningsmæssige ændringer.

I januar 2009 skrev CLH igen til Slots- og Ejendomsstyrelsen for at få oplyst, om tilgængelighedsforholdene efter Domstolsreformen lever op til tilgængelighedskravene i bygningsreglement 08, også for bygninger af ældre dato. CLH bad ligeledes om oplysninger om teleslynge eller anden form for anlæg, der kan benyttes af personer med nedsat hørelse i rettens lokaler. Endelig bad CLH om at få oplyst eventuelle planer for tiltag, der kan være med til at forbedre tilgængeligheden til retsbygninger.

I oktober 2009 har Slots- og Ejendomsstyrelsen svaret på CLH's henvendelse. Helt overordnet lyder svaret, at man ved nylokalisering af domstolene opfylder alle regler for tilgængelighed for personer med funktionsnedsættelse. Men samtidig understreger styrelsen, at muligheden for at rette op på tilgængeligheden til de ældre retsbygninger er begrænset af praktiske og økonomiske forhold.

I forhold til de nye retskredse er status følgende:

- I 12 retskredse er de bygningsmæssige ændringer afsluttet. Her er foretaget en totalombygning af eksisterende bygninger, og bygningerne opfylder alle gældende krav vedrørende tilgængelighed.
- I fem retskredse bygges der helt nyt.
- I de resterende syv retskredse forventer styrelsen at anvende eksisterende retsbygninger, hvor der eventuelt foretages mindre eller større om- og tilbygninger samt supplerende private lejemål. Også her vil der ifølge Slots- og Ejendomsstyrelsen i forbindelse med nybyggeri, væsentlige ombygninger og leje af nye lokaler være fokus på at sikre ordentlige afgangsf forhold.

Domstolsstyrelsen forventer, at ændringer af de eksisterende bygninger og nyopførelsen af retsbygninger bliver klar til indflytning i år 2012.

Til CLH's spørgsmål om anvendelse af teleslynge oplyser Slots- og Ejendoms-

styrelsen, at der af sikkerhedsmæssige årsager ikke etableres teleslynge i retsbygninger. Der etableres til gengæld højttaleranlæg i nævningeretssalen i alle nye retsbygninger.

CLH kan på den baggrund konkludere, at domstolsreformen set fra en tilgængelighedsmæssig synsvinkel har haft og vil få en effekt, men at effekten i nogle retskredse er begrænset. Adgangen til fuld og lige deltagelse ved domstolene er central. Derfor er det vigtigt, at alle retsbygninger er fuldt tilgængelige. Der vil derfor være behov for at følge op på reformen for at sikre, at de bygningsmæssige rammer er tilstrækkeligt tilgængelige, også ved mindre ombygninger og brug af private lejemål.

Mulighederne for at være lægdommer

At være lægdommer er et borgerligt ombud. Det vil sige, at man som borger i Danmark har pligt til at stille sig til rådighed for opgaven, med mindre man ikke opfylder retsplejelovens krav til lægdommere. Formålet med lægdommere er at opretholde en forbindelse mellem befolkningen og domstolenes praksis. Det er derfor en vigtig demokratisk funktion.

Kravet til lægdommere er ifølge retsplejeloven, at man har valgret til Folketinget og ikke fylder 70 år inden udløbet af udpegningsperioden på fire år og ikke "på grund af åndelig eller legemlig svaghed eller utilstrækkeligt kendskab til det danske sprog er ude af stand til at fyldestgøre en nævnings og domsmands pligter." Udtagelsen af lægdommere til en konkret rets-

sag sker via nævninge- og domsmandslister, der udarbejdes i kommunerne.

I en konkret henvendelse til CLH har både den tidligere og den nuværende præsident for Østre Landsret vurderet, at en funktionsnedsættelse i form af blindhed ikke kan kompenseres på en sådan måde, at det efter retspræsidentens vurdering gør personen i stand til at fyldestgøre en nævnings og domsmands pligter, som kravet er ifølge retsplejelovens § 69.

Dette har givet CLH anledning til at se nærmere på mulighederne for at personer med funktionsnedsættelse kan være lægdommere. Artikel 29 i FN's handicapkonvention angiver som nævnt retten til at deltage i varetagelsen af offentlige anliggender, og heri indgår hvervet som lægdommer.

Retfærdig rettergang

I spørgsmålet om personer med funktionsnedsættelses muligheder og ret til at være lægdommer kan der fremføres to forskellige menneskerettighedsvinkler på sagen. På den ene side kan der lægges vægt på, at retten til en retfærdig rettergang betyder, at der må lægges vægt på hensynet til den person, som skal dømmes, og vedkommendes oplevelse af, om dommerne og lægdommerne er tilstrækkeligt kvalificerede til at træffe afgørelse. Retten til retfærdig rettergang følger nemlig af den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 6 og FN's konvention om civile og politiske rettigheder artikel 14.

På den anden side kan der lægges vægt på artikel 13 og 29 i FN's konvention om ret-

tigheder for personer med handicap. Heraf fremgår det, at personer med handicap har ret til fuld og lige deltagelse og inklusion i samfundslivet på lige vilkår med andre borgere. Lige muligheder og inklusion i retssystemet kan derfor betyde, at de fysiske og procesretlige rammer må tilpasses, så også personer med funktionsnedsættelse kan virke som lægdommere. Dette kan eksempelvis gøres ved at sikre fysisk adgang til retslokalet og sikre, at en lægdommer med en funktionsnedsættelse får den rette kompensation til løsning af opgaven.

CLH mener, at personer med funktionsnedsættelse bør have mulighed for at være lægdommere.

CLH har i mange år som sekretariat for Det Centrale Handicapråd arbejdet for at få politikerne til at finde en løsning på de problemer, der knytter sig til dømt med psykisk udviklingshæmning.

CLH har søgt råd hos Institut for Menneskerettigheder for at vurdere, om der er konflikt mellem at sikre retten til retfærdig rettergang og at sikre retten til deltagelse for personer med handicap. Institutets vurdering var, at retten til deltagelse ikke er i konflikt med retten til retfærdig rettergang. FN's handicapkonvention indebærer krav til tilrettelæggelse af sagsbehandlingen ved domstolene, så det bliver muligt for personer med handicap at deltage som lægdommere. Konventionen indebærer derfor som minimum en pligt til at lade personer med handicaps ret til at deltage veje tungere end hensynet til den administrative tilrettelæggelse.

Henvendelse til Justitsministeriet

Det Centrale Handicapråd rettede allerede i 2004 henvendelse til Justitsministeriet

om at ændre retsplejelovens regler om udtagelse af lægdommere, så der åbnes mulighed for, at bestemte lægdommere kan udpeges til konkrete sager og således ikke nødvendigvis skulle kunne dømme i alle sager. Dette kunne sikre, at personer med funktionsnedsættelse ikke per automatik udelukkes fra hvervet som lægdommer.

Henvendelsen medførte desværre ikke en ændring af retsplejeloven, og Det Centrale Handicapråd har siden bedt CLH om at gå videre med sagen. Det indebærer, at CLH i samarbejde med relevante handicaporganisationer skal undersøge, hvilke former for kompensation der er mulige, samt hvilken information om kompensationsmulighederne der er brug for ved domstolene. CLH har afholdt et forberedende møde med retspræsidenterne for Østre

og Vestre Landsret og har fået foretaget den omtalte vurdering fra Institut for Menneskerettigheder. Da Justitsministeriet i 2009 nedsatte en arbejdsgruppe om udvælgelse af lægdommere, har CLH gjort opmærksom på problemstillingen i en henvendelse til Justitsministeriet. CLH vil tage stilling til det videre arbejde med sagen, når Justitsministeriets svar foreligger.

Dømte med psykisk udviklingshæmning

I 2009 har CLH som sekretariat for Det Centrale Handicapråd fortsat de tidligere års indsats for at få fokus på en række problemstillinger i relation til dømte med psykisk udviklingshæmning. Indsatsen gennemføres i samarbejde med Landsforeningen LEV, NDU (det landsdækkende netværk for domfældte udviklingshæmmede) og Socialpædagogernes Landsforbund (SL). Inden for dette samarbejde afholdt CLH i 2007 en konference og i 2008 et arbejdsseminar for videnspersoner på området. På baggrund af arbejdsseminaret kunne de fire samarbejdspartnere formulere en række anbefalinger, som i 2009 blev videreført til de relevante myndigheder.

Efter omfattende presseomtale af alvorlige problemer med en mindre del af målgruppen tog Justitsministeriet og Indenrigs- og Socialministeriet initiativ til et møde om sagen. Der blev således afholdt et møde i oktober 2009, hvor Danske Regioner, NDU, LEV, KL, SL og CLH var indbudt. På mødet blev de mange forskellige problemstillinger drøftet på et overordnet niveau med henblik på at vende forskel-

lige aspekter af mulige løsninger. Justitsministeriet arbejder herefter videre med sagen og inddrager samme kreds, når der foreligger mere konkrete bud på løsninger.

Danske Regioner har nedsat en intern arbejdsgruppe, som skal undersøge de faktiske forhold på området. Arbejdsgruppen vil levere et vigtigt bidrag til Justitsministeriets videre arbejde.

Centrale problemer

I drøftelserne har CLH lagt vægt på de anbefalinger, der fremgår af rapporten fra Det Centrale Handicapråd, LEV, NDU og SL. CLH har blandt andet nævnt behovet for at:

- afklare og tydeliggøre regelgrundlaget for indsatsen, så borgere, sociale tilbud, sociale myndigheder og domstolene har fælles vidensgrundlag.
- ændre lovgivningen, så der ikke administrativt kan træffes beslutning om anbringelse på botilbud.
- vurdere særlige retssikkerhedsmæssige problemer ved, at dømte og ikke-dømte bor side om side.
- overveje særlige boenheder til personer i varetægtssurrogat.

Derudover mener CLH, der er behov for at overveje særlige boenheder med særlige indgrebsmuligheder til den del af målgruppen, som har udadrettet kriminel adfærd.

Lige adgang til bolig

En ny og central rettighed i FN's handicapkonvention er artikel 19, der handler om retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet. Artikel 19 peger på retten til at vælge sin egen bopæl, samt hvor og med hvem man vil bo, og at personer med handicap ikke er forpligtet til at bo i en bestemt boform.

De almindelige begrænsninger, som kan gælde for det frie valg af bolig, gælder naturligvis også for personer med funktionsnedsættelse. Mange mennesker kunne sikkert ønske sig at bo anderledes, men er afhængige af, hvilken bolig de kan få. Ingen har helt frit valg på alle hylder. Men artikel 19 præciserer, at den grundlæggende valgfrihed af bosted og bofæller gælder på lige vilkår for personer med funktionsnedsættelse.

CLH har gennemført flere analyser om lige boligforhold for personer med handicap. I 2010 har CLH en vigtig opgave som sekretariat for en ny tænketank om kritisk nytænkning af fremtidens botilbud for personer med omfattende behov for støtte i hverdagen.

At flytte hjemmefra

Frit valg af bolig er langt fra en selvfølge, når man som ung med en funktionsnedsættelse flytter hjemmefra. Det viser CLH's analyse fra 2002. Den satte fokus på forskellige forhold, der kan gøre det svært at flytte hjemmefra, når man er ung og har en funktionsnedsættelse. Analysen viste, at det kan være vanskeligt at finde en god og tilgængelig bolig i det område, den unge ønsker at bo i. Samtidig viser analysen, at løsrivelsesprocessen kan være svær,

Projekter gennem årene

..... 2000 2001 >

Personalekvalifikationer på amtslige botilbud

I 2000 undersøgte CLH personalets fordeling på uddannelses- og stillingskategorier på de amtslige § 92-botilbud. Undersøgelsen viste, at der er meget store forskelle på brugen af ikke-faguddannet personale. I enkelte botilbud var helt op til 80 % af personalegruppen ikke-faguddannede.

I 2001 fulgte CLH undersøgelsen op med et kvalitativt indblik i, hvad der er gode kvalifikationer hos personalet, og hvad uddannelse betyder i den sammenhæng.

når den unge har stort behov for hjælp i hverdagen. Det kræver tillid til systemet, og at man som ung og som forælder oplever en høj grad af sikkerhed for, at den hjælp, der stilles til rådighed for den unge, er fuldt tilstrækkelig. Modet til at søge den højere grad af frihed, som er forbundet med at flytte hjemmefra, afhænger også af, om forældre og den unge selv føler sig sikre på det tilbud, som samfundet stiller i stedet for barndomshjemmet.

Boliger til unge er for en dels vedkommende kollegieboliger. Derfor undersøgte CLH i 2006 den fysiske tilgængelighed til kollegieboliger for at belyse, i hvilket omfang studerende med bevægehandicap havde lige adgang til denne meget brugte boligform. Undersøgelsen viste, at der er store problemer med tilgængeligheden til de almindelige kollegie- og ungdomsboliger for kørestolsbrugere og dermed også for andre personer med alvorlige bevægehandicap.

Andre undersøgelser har vist, at en del unge med bevægehandicap tilbydes ældreboliger, fordi det er de boliger, der kan indfri tilgængelighedskravene og samtidig findes lokalt og derfor nær ved familie og venner. Men ældre- og plejeboliger er ofte placeret i forbindelse med andre ældreboliger og altså i et miljø for ældre med stort plejebehov. Dette er ikke de omgivelser, der normalt vil korrespondere bedst med ønsker hos yngre mennesker, og løs-

Der er flere forhold, der kan gøre det vanskeligt for unge med funktionsnedsættelse at flytte hjemmefra.

..... **2002**

Overgang fra barn til voksen – kunsten at flytte hjemmefra

Udgør overgangen fra barn til voksen et særligt problem for unge med funktionsnedsættelse? Det spørgsmål var udgangspunktet for, at CLH i 2002 foretog en analyse af unge med funktionsnedsættelses oplevelser med at flytte hjemmefra. Analysen viste, at både de unge med funktionsnedsættelse

og det offentlige system i mange tilfælde ikke er klædt tilstrækkeligt på til at tackle de udfordringer, der opstår i forbindelse med, at den unge med funktionsnedsættelse flytter hjemmefra.

Der er stadig en meget lav boligstandard i botilbud efter serviceloven.

ningen afslører, at boligmassen i Danmark mangler variation, som sikrer, at almene familie- og ungdomsboliger også kan benyttes af personer med bevægehandicap. I 2008 blev der indført nye krav om tilgængelighed til almene familieboliger. På sigt vil denne ændring forbedre situationen.

Leje-, andels- og ejerboliger

CLH satte i 2005 fokus på retten til at få gennemført handicapbetingede boligændringer i leje-, andels- og ejerboliger. Anledningen var konkrete henvendelser fra personer, som oplevede modstand mod at måtte foretage nødvendige handicapbe-

tingede ændringer af deres lejer-, andels- eller ejerbolig. I de konkrete tilfælde har der været tale om, at boligforeningen ikke ville give tilladelse til den nødvendige ændring. Det handler oftest om ydre forhold – i ét tilfælde udskiftning af havedøren – og i nogle tilfælde er der problemer med at sikre adgang til en parkeringsplads.

Disse sager er privatretlige og følger privatretlige regler. Der er ikke en offentlig myndighed, som har autoritet eller adgang til at pålægge den private boligforening at ændre beslutning. Borgeren er på egen hånd i en konflikt med de kommende naboer – eller i nogle tilfælde med de naboer, man har haft i en årrække.

Økonomi- og Erhvervsministeriet har vist forståelse for problemet og har derfor indført ret til handicapbetingede ændringer i normalvedtægterne for andels- og ejerboligforeninger. Men vedtægterne vedtages i hver enkelt forening, og normalvedtægten angiver kun en anbefaling, ikke et krav. Her er et sagsområde, hvor CLH mener, der er brug for et egentligt lovkrav for at beskytte og fremme muligheden for, at personer med funktionsnedsættelse kan bo i leje-, andels- og ejerbolig på lige vilkår.

Projekter gennem årene

2005 Boligændringer i leje-, andels- og ejerboliger

Hvilke handicapkompenserende boligændringer har mennesker med funktionsnedsættelse ret til i leje-, andels- og ejerboliger? Og kan de få en personlig reserveret parkeringsplads? Ifølge CLH's analyse fra 2005 var lovgivningen formuleret sådan, at mennesker med funktionsnedsæt-

telse ikke har sikkerhed for at blive kompenseret i forhold til boligændring i enhver boligtype.

Institution eller bolig

CLH har igennem årene haft stor interesse for forholdene for voksne i botilbud. Tilbage i 1996 og 1997 dokumenterede CLH, at der boede voksne på døgninstitutioner for børn. Dette betød dengang blandt andet, at de voksne fik lommepenge i stedet for pension.

I 2000 og 2001 satte CLH fokus på personalekvalifikationer på amtslige botilbud. I 2000 målte CLH på andelen af uddannet og uuddannet personale som grundlag for at vurdere, om de dagældende regler om kvalificeret personale var opfyldt. Her viste det sig, at der var store forskelle på brugen af uuddannet personale i de daværende amters tilbud.

I 2001 blev problemstillingen behandlet mere kvalitativt og med et bredere perspektiv, hvor forskellige bosteder blev interviewet om, hvordan man så på og sikrede de rette kvalifikationer hos personalet. I den forbindelse blev også beboernes indflydelse på nyansættelser belyst. Analysen peger på, at opkvalificering af personalet i højere grad bør sikre, at personalet bliver klædt på til at kunne kompensere for beboernes funktionsnedsættelser.

I 2008 satte CLH igen fokus på botilbudsområdet med en omfattende undersøgelse, der viste alvorlige problemer på området, herunder lange ventetider og begrænset frit valg af bolig. I 2009 har Socialpædagogernes Landsforbund offentliggjort en analyse, der viser en meget lav boligstandard i botilbud efter serviceloven. Der er således tydelige tegn på, at mange af de borgere, som har brug for hjælp til en bolig med særlig støtte, lever i institutionelle rammer, og at der stadigvæk er et betydeligt antal af disse borgere, som har en meget lav boligstandard.

Det Centrale Handicapråds nye initiativ, i form af en tænketank til kritisk nytænkning af fremtidens botilbud, vækker håb og forventning. Tænketanken er beskrevet i det efterfølgende afsnit, da CLH som sekretariat for Det Centrale Handicapråd har en væsentlig koordinerende og tilrettelæggende funktion i forbindelse med Tænketanken. CLH tilslutter sig mængden af håbefulde interessenter og vil særligt opfordre stat, regioner og kommuner til at tage imod inspirationen, når Tænketanken i 2010 giver sit bedste bud på en ny holdbar fremtidsvision for området.

..... 2006

Tilgængelighed til kollegieboliger

Tilgængeligheden for kørestolsbrugere til kollegie- og ungdomsboliger er ikke god. Det var konklusionen på CLH's undersøgelse blandt 923 kollegie- og ungdomsboliger i Århus i 2006. Undersøgelsen viste, at ikke én bolig var fuldt ud tilgængelig for kørestolsbrugere.

Tænk tank om fremtidens boligtilbud

I årsberetningen for 2008 blev boligområdet beskrevet som "de næste årtiers største handicappolitiske udfordring". Denne karakteristik hvilede blandt andet på en stor undersøgelse, CLH havde udført i det forløbne år, der pegede på en lang række alvorlige problemstillinger, hvad angår boligtilbud til voksne borgere med funktionsnedsættelse.

Undersøgelsen afdækkede en mangel på boliger i de fleste kommuner, hvilket har resulteret i lange ventetider for de borgere, der er blevet visiteret til et boligtilbud. Mange steder er de boliger, kommunen har til rådighed, desuden af en utidssvarende standard, eller boligerne har en institutionsagtig karakter med mange boenheder samlet på et sted og en dagligdag, der er struktureret i henhold til en kollektiv levevis. Det kan også betragtes som problematisk, at boligtilbud og dagtilbud til borgere med funktionsnedsættelse mange steder er koncentreret i et isoleret område væk fra de større bykerner, da det skaber en form for ghettoisering af denne gruppe borgere.

Disse forskellige problematikker har ført til, at Det Centrale Handicapråd har ta-

get initiativ til en tænketank, der skal være med til at sætte en ny dagsorden for fremtidens boliger til borgere med handicap. Tænketanken blev nævnt som et helt nødvendigt initiativ i CLH's årsberetning for 2008. Som sekretariat for Det Centrale Handicapråd har CLH i 2009 haft til opgave at etablere Tænketanken, og i 2010 bliver det også CLH's opgave at støtte Tænketankens arbejde.

Tænketankens opgave

Formålet med Tænketanken er at få en grundlæggende og kritisk nytænkning af samfundets tilbud om bolig til mennesker med betydelige funktionsnedsættelser og stort støttebehov i hverdagen. Succeskriteriet for Tænketanken er, at den munder ud i en sammenhængende vision, som kan være retningsgivende for den indsats, der skal til for at sikre respekten for det enkelte menneskes ret til egen bolig og eget hjem.

Der foreligger et kommissorium som beskriver Tænketankens opgave i overordnede termer, men den mere præcise udformning af opgaven vil blive fastlagt i sammenhæng med Tænketankens arbejdsproces. En vigtig del af Tænketankens opgave er dog at angive en vision,

Projekter gennem årene

..... **2008**

Fakta om boligtilbud

CLH foretog i 2008 et meget omfattende vidensindsamlingsprojekt, der skulle give et vidensmæssigt overblik over den aktuelle status for boligforsyningen til mennesker med funktionsnedsættelse og kommunernes syn og refleksioner herpå. Det viste blandt andet, at boligerne ikke ligger der,

hvor der er brug for dem, at der mangler boliger, at det ikke er muligt at vælge mellem boliger, og at der stadig er problemer med institutionstankegangen. CLH's vidensindsamling danner grundlag for Det Centrale Handicapråds tænketank.

som kan afvikle institutionstankegangen og styrke den faglige bevidsthed hos alle de mange aktører, der har indflydelse på og ansvar for realiseringen af tidssvarende bomuligheder til mennesker med funktionsnedsættelse.

Tænketankens sammensætning

I oktober 2009 blev der sendt invitationer ud til en række personer om at deltage i Tænketankens arbejde. Alle tilbagemeldinger har været yderst positive, og Tænketanken blev etableret med i alt 24 personer. Tænketankens deltagere har forskellig baggrund. Cirka halvdelen af Tænketankens medlemmer har direkte kendskab til og berøring med de problemstillinger, der gælder på botilbudsområdet. Den anden halvdel består af personer, som har en særlig viden, for eksempel fra almenboligområdet, samt personer, som har erfaring med etiske problemstillinger eller med at gennemføre omfattende forandringer i en organisation.

Det er en væsentligt forudsætning for sammensætningen af Tænketanken, at der skal være både personer med indgående kendskab til området og personer med erfaringer fra helt andre samfundsområder. Tænketanken har en stor opgave foran sig. Institutionstankegangen har sat sit præg på indsatsen i en lang årrække, og det vil kræve alle gode kræfter at finde frem til en holdbar vision, som indeholder det ønskede opgjør med situationen, som den er i dag.

Det er vigtigt at understrege, at Tænketanken ikke er et repræsentativt forum. Alle Tænketankens medlemmer deltager i kraft af deres personlige evner og bevågenhed og ikke som repræsentanter for bestemte særinteresser. Deltagerne er frie tænkere, og arbejdet i Tænketanken tilsvarende uafhængigt.

Tænketankens møder

Møderne er fastlagt i perioden januar til april 2010.

Følgende overordnede temaer vil indgå i tænketankens drøftelser:

- Botilbuddet som hjem
- Byggeplanlægning, herunder placering, størrelse og boligstandard
- Personlig og praktisk bistand, herunder distribution af service.

Temaerne er af en bred og fleksibel karakter, og der vil ikke blive sat en detaljeret dagsorden for de enkelte møder. Tænketanken har frie hænder til at drøfte alle relevante spørgsmål.

Rammen for arbejdet i Tænketanken er dog, at der tages udgangspunkt i den nyligt ratificerede FN-konvention om rettigheder for personer med handicap. Dernæst vil medlemmerne blive præsenteret for den historiske udvikling, relevant lovgivning og en række overordnede data fra området som udgangspunkt for formulering af en ny vision for indsatsen.

Finansiering

Tænketanken er blevet gjort til virkelighed med støtte fra Trygfonden på i alt 900.000 kr. Vanførefonden har støttet med 200.000 kr. og Helsefonden med 250.000 kr.

**Tænketankens medlemmer
kan ses på www.clh.dk**

Befordring og personlig mobilitet

Muligheden for at transportere sig er vigtig for at opleve personlig frihed og for at kunne deltage i samfundet. Ønsket om personlig frihed og deltagelse afhænger ikke af, om en person har en funktionsnedsættelse, men mulighederne for mobilitet kan gøre det. Nogle personer med funktionsnedsættelse har ret til støtte til køb af bil efter servicelovens § 114. Denne mulighed kan dog ikke erstatte behovet for, at kollektive transportformer er tilgængelige, også for personer med funktionsnedsættelse.

FN's handicapkonventions artikel 20 pålægger staterne at "træffe effektive foranstaltninger til at sikre personer med handicap personlig mobilitet med størst mulig uafhængighed, herunder ved at lette den personlige mobilitet for personer med handicap på

en måde og på et tidspunkt efter deres eget valg og til en overkommelig pris."

Denne forpligtelse må ses i sammenhæng med artikel 9, som pålægger staterne at træffe passende foranstaltninger til at sikre, at personer med handicap på lige vilkår med andre har adgang til transportmuligheder, der er åbne for alle og gives offentligheden. Artikel 9 handler om at sikre tilgængelighed i mange forskellige sammenhænge, og det overordnede formål er, at personer med handicap skal kunne få et selvstændigt liv og deltage fuldt ud i alle livets forhold.

Tilgængelighed til kollektiv trafik

CLH har igennem årene gennemført forskellige analyser med fokus på befordring og personlig mobilitet. I 2000 undersøgte CLH mulighederne for at medtage led-

Projekter gennem årene

Transport og ledsagelse

Hvordan håndterer man i indenrigs rutetrafik med fly, tog, bus og færge, at passagerer med funktionsnedsættelse kan have brug for en ledsager? Det var der meget forskel på de fire trafikformer imellem, og der var også forskelle inden for hver enkelt transportform, viste CLH's undersø-

gelse af problemstillingen fra 2000. Derfor foreslog CLH en generel ledsageordning, hvor der i overensstemmelse med kompensationsprincippet ikke skulle betales for ledsagerens rejse.

..... 2000

sager uden betaling ved rejser med bus, tog, fly og færge, og i 2001 blev to rejser gennemført og analyseret med det formål at illustrere, hvilke barrierer tilrettelæggelsen og gennemførelsen af offentligt tilgængelige transportformer byder på for rejsende med funktionsnedsættelse. Eksemplerne illustrerer, hvor vigtigt det er at sikre tilgængelighed i overgangene fra en transportform til en anden og betydningen af den rigtige personlige bistand på det rigtige tidspunkt.

DSB har en ordning, hvor personer med funktionsnedsættelse, som har behov for ledsagelse i forbindelse med rejser, kan få nedsat billetprisen, så ledsageren reelt rejser uden betaling. Denne ordning var inspiration til CLH's analyse i 2000, hvor formålet var at undersøge mulighederne for en generel ordning for alle transportformer, hvor en nødvendig ledsager kunne rejse uden betaling. CLH's forslag om en generel ledsagerordning på tværs af transportformer er ikke blevet gennemført.

Individuelle kørselsordninger

I 1994 satte CLH for første gang fokus på individuelle kørselsordninger for personer med bevægehandicap. CLH har si-

Den kollektive trafik er langt fra at være tilgængelig for mennesker med funktionsnedsættelse.

den løbende presset på for ændringer, som dels skulle bringe praksis i overensstemmelse med lovgrundlaget og dels sikre større uafhængighed for brugerne af ordningen. CLH har også gennemført egentlige analyser af de individuelle kørselsordninger i 2001 og 2007.

Kørselsordningerne omfatter personer, som på grund af bevægehandicap ikke kan bruge almindelig kollektiv trafik. Ifølge

..... 2001

Den sammenhængende rejse

Hvilke faktorer skal spille sammen, for at det kan lade sig gøre som person med funktionsnedsættelse at transportere sig fra et sted til et andet. Det satte CLH fokus på ved at rejse med tog, bus, færge, fly og taxa sammen med en kørestolsbruger og en blind person og samtidig dokumentere mulighe-

derne for at bestille billet, muligheden for at komme fra hjemmet til transportmidlet og overgangssituationer ved skift fra et transportmiddel til et andet. Her blev det synliggjort, hvor sammensatte og omfangsrige problemerne er i denne sammenhæng for mennesker med funktionsnedsættelse.

loven giver ordningerne adgang til minimum 104 årlige ture med dør-til-dør-kørsel til en billetpris, der ikke ligger væsentligt højere end taksten for samme rejse med almindelig kollektiv trafik. Siden ordningen blev indført, har der været stor forskel på serviceniveauet i forskellige dele af landet.

Det er i vidt omfang de samme hovedproblemer, der har været drøftet og fokuseret på igennem alle årene. Det drejer sig om størrelsen af taksterne, muligheden for spontankørsel, muligheden for landsdækkende kørsel, ret til opbæring som led i kørselstilbuddet, antal årlige ture, målgruppen i forhold til funktionsnedsættelse, målgruppen i forhold til alder og hensynet til den enkelte brugers særlige behov sat over for hensynet til en effektiv ordning baseret på samkørsel.

Taksterne udgør et særligt problem. Taksterne for den individuelle kørselsordning og takster for almindelig kollektiv transport fastlægges oftest efter hvert sit system, hvilket har gjort det svært at sammenligne niveauerne og få en autoritativ vurdering af, om forskellen er for stor. CLH

har illustreret takstforskellene ved at udregne takster, for eksempler på konkrete rejser. Det har her kunnet konstateres, at taksten for individuel kørsel er over 200 % højere end taksten for almindelig kollektiv transport. Dertil kommer, at brugerne af ordningen de fleste steder i landet også skal betale et årligt abonnement ud over udgiften til de konkrete rejser. CLH mener på den baggrund, at taksterne for individuel handicapbefordring er væsentligt højere end i den kollektive trafik og derfor ikke lever op til lovens krav.

Individuel befordring

Der er situationer, hvor hverken kollektiv trafik eller individuelle kørselsordninger kan bruges. Her er brug for individuel befordring efter andre regler. Der findes forskellige særbestemmelser, som giver mulighed for eller ret til individuel befordring, for eksempel i forbindelse med uddannelse eller behandling.

I 2000 foretog CLH en samlet analyse af befordringsmuligheder til arbejde, uddannelse, behandling og fritid, som påviser, at der findes behov for kørsel, som ikke kom-

Projekter gennem årene

2001 2007

De individuelle kørselsordninger

I 2001 gennemførte CLH en undersøgelse med fokus på en række problemfelter, der fandtes i de individuelle kørselsordninger. Især var der problemer i relation til målgruppen for ordningerne, priserne for at køre med ordningerne, antallet af ture per bruger, op- og nedbæring samt

landsdækkende kørsel. Efter strukturreformen blev ansvaret for kørselsordningerne lagt ind under de nye regioner med kommunerne som visitatorer. CLH valgte derfor at se på, om det førte til forbedringer. Desværre måtte CLH konstatere, at en del af problemerne var flyttet med.

penses. Servicelovens § 117 indeholder en generel mulighed for, at kommunen kan give støtte til individuel befordring, der er nødvendig på grund af funktionsnedsættelse. Bestemmelsen giver kommunen meget vide skønsbeføjelser, og mange af de tidligere kommuner havde truffet beslutning om ikke at bruge bestemmelsen, heller ikke i tilfælde, hvor den var åbenbart relevant. Hertil kommer, at borgeren ikke har administrativ klageadgang over kommunens afgørelse. Denne bestemmelse ville for eksempel kunne afhjælpe problemer med befordring til og fra arbejde, hvor der ikke findes en specifik mulighed eller rettighed i arbejdsmarkedslovgivningen.

CLH får ind imellem henvendelser om manglende befordringsmuligheder i forbindelse med arbejde og gør fortsat opmærksom på dette problem.

Bevægelse over landegrænsen

Muligheden for at rejse til udlandet indgår i den personlige mobilitet, som de fleste mennesker har. Konventionens artikel 18 omtaler retten til at forlade sit eget land.

CLH har i perioden 2003-2005 gennemført flere analyser af, hvordan en funktionsnedsættelse influerer på muligheden for at tage midlertidigt ophold i udlandet. Udgangspunktet er, at sikring af lige muligheder uanset funktionsnedsættelse for mange mennesker vil omfatte muligheden for udlandsrejser, oftest som ferie, men også som led i uddannelse eller arbejde.

Analyserne viste, at der ikke er taget tilstrækkelig højde for muligheden for udlandsophold i de forskellige kompensationsordninger. CLH anbefalede i 2005, at de relevante ministerier foretog en udredning af området for at sikre lige muligheder for udlandsophold for personer med funktionsnedsættelse. Der er siden gennemført forbedringer af udlandsbekendtgørelsen, som regulerer muligheden for at medtage ydelser efter serviceloven til udlandet, men der er fortsat tidsbegrænsninger og krav om godkendelse, som begrænser bevægelsesfriheden for personer med funktionsnedsættelse.

Der eksisterer fortsat flere barrierer for, at mennesker med funktionsnedsættelse kan opholde sig i udlandet på ferie eller i forbindelse med uddannelse eller arbejde.

Lige adgang til uddannelse

Det er sagt mange gange, at man må behandle mennesker forskelligt for at sikre ens vilkår for alle. Dette er en central pointe, når vi taler om uddannelsesmuligheder for personer med funktionsnedsættelse. Det er også en central pointe, at formålet er lige muligheder for udfoldelse af den enkeltes fulde potentiale.

Et eksempel på dette træder frem i den undersøgelse, CLH har gennemført i år om specialskoler og specialklasser. Formålet med undersøgelsen er blandt andet at belyse fagligheden for de elever i grundskolen, som har funktionsnedsættelser med størst betydning for indlæringen. Undersøgelsens formål er at sætte fokus på alle elevers mulighed for at udfolde deres fulde potentiale.

Indførelse af frit valg af uddannelse for personer, som har brug for handicapkompenserende støtte, har været og er et centralt mål for CLH's indsats. Det handler om at få gennemført sektoransvaret på uddannelsesområdet, således at børn, unge og voksne med funktionsnedsættelse får lige muligheder for at uddanne sig. Med FN's handicapkonvention er det yderligere præciseret, at personer med handicap har ret til uddannelse på lige vilkår. Desværre viser flere undersøgelser, at personer med funktionsnedsættelse halter bagefter uddannelsesmæssigt i Danmark.

Der er brug for at få inklusion af personer med funktionsnedsættelse manifesteret som grunddrømme for hele uddannelsessystemet. Der skal sikres adgang

Projekter gennem årene

2002 Overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelse

I 2002 påbegyndte CLH et flerårigt projekt, som belyste overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse for unge med funktionsnedsættelser. Projektet fokuserede på, hvilke begrænsende og støttende faktorer unge med funktionsnedsættelser møder i overgangen, og hvordan overgangen forløber i praksis. I

2005

2002 satte CLH et særligt fokus på døve og hørehæmmede unges overgang, i 2004 på unge med synhandicaps overgang og i 2005 på unge bevægehæmmedes overgang. Alle tre projekter konkluderede, at der var væsentlige barrierer for alle tre grupper i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse.

De fleste skoler tænker i inklusion, men der er mange forskellige opfattelser af, hvad det indebærer.

til nødvendig kompensation, egnede lokaler, kvalificerede undervisere, fleksibilitet i undervisningen og i uddannelsens tilrettelæggelse, mulighed for dispensation fra generelle prøvebestemmelser, kvalificeret og tilstrækkelig vejledning og adgang til forsørgelse på lige vilkår med andre personer under uddannelse.

Inklusion

FN's handicapkonvention fremhæver i artikel 3 inklusion og fuld deltagelse som et grundlæggende princip. Artikel 24 forpligter staterne til at sikre et inkluderende uddannelsessystem på alle niveauer.

I 2005 gennemførte CLH en analyse af rummelighed og inklusion i folkeskolen. Formålet var at finde ud af, hvordan folkeskolen praktiserede målsætningerne om rummelighed og inklusion, og især hvordan elever med funktionsnedsættelse var tænkt med i indsatsen. Analysen viste, at de fleste skoler arbejder med rummelighed og inklusion, men at det ofte er en ret begrænset målgruppe, der tænkes på, som ifølge analysen stort set ikke omfatter elever med funktionsnedsættelse. Derudover er der uklarhed om definitionerne, hvilket betyder, at den vision, skolerne arbejder hen imod, når der arbejdes med in-

..... **2005**

Rummelighed og inklusion i folkeskolen

Hvad er en rummelig folkeskole, og hvad vil det sige, at den er inkluderende? Det undersøgte CLH i 2005 ved at spørge landets folkeskoler om, hvordan de arbejder med rummelighed og inklusion. Herigenem blev det tydeligt, at der er meget forskel på, hvordan inklusion og rummelighed defineres. CLH

opfordrede derfor til, at der centralt blev udarbejdet et inspirationsmateriale, som kan påvirke definitionen af, hvad man mener rummelighed og inklusion betyder. CLH lagde samtidig vægt på, at kommuner og skoler bør arbejde med inklusion i betydningen såvel fysisk som pædagogisk og social rummelighed.

Voksne med funktionsnedsættelse udelukkes fra nogle voksen- og efteruddannelser, fordi der ikke er ret til den nødvendige kompensation.

klusion, ikke nødvendigvis er den samme. Begrebsforvirring gør indsatsen mindre målrettet og koster i forhold til den effekt, som inklusion og rummelighed skulle give for elever med funktionsnedsættelse.

CLH anbefalede på baggrund af undersøgelsen, at Undervisningsministeriet tog initiativ til en bedre afklaring og oplysning om, hvad skolerne bør forstå ved inklusion. Det er fortsat CLH's opfattelse, at der er brug for større tydelighed i offentligheden om, hvad inklusion indebærer, og hvilken forpligtelse kommunerne er pålagt med konventionens krav om et inkluderende uddannelsessystem.

Fleksibilitet i uddannelserne

Fleksibilitet er ofte afgørende for, at uddannelserne reelt er inkluderende i forhold til personer med funktionsnedsættelse. Dette gælder for alle niveauer af uddannelsessystemet. Den løbende sikring af sektoransvarets gennemførelse ved konkrete rettigheder kan ikke erstatte det helt generelle, at man som uddannelsesmyndighed og institution skal kunne tage individuelle hensyn. I konventionens sprogbrug handler det om forpligtelsen til at etablere "rimelig tilpasning", som tydeligt fremgår af artikel 24.

I 2002 foretog CLH en analyse af behovet for fleksibilitet på uddannelsesområdet.

Projekter gennem årene

2007> **Handicapkompensation til flygtninge og indvandrere i danskundervisningen**

I hvilket omfang har voksne indvandrere og flygtninge med en funktionsnedsættelse mulighed for at opnå de støtte- og kompensationsmuligheder, som skal til for at gennemføre en danskuddannelse på lige fod med andre? Der er muligheder, viste CLH's analyse af spørgsmå-

let, men rigtig mange indvandrere og flygtninge med funktionsnedsættelse får ikke den fornødne kompensation i løbet af danskuddannelsen – enten i form af hjælpemidler, særligt tilrettelagt undervisning og/eller specialundervisning.

En del af baggrunden for analysen var en konkret sag, hvor en person ikke kunne blive uddannet dyrepasser, fordi vedkommende havde et synshandicap, som udelukkede vedkommende fra at tage traktorkørekort. Traktorkørekort var et krav i uddannelsen. Selvom vedkommende ville arbejde med små dyr i en dyrehandel, hvor der ikke behøves traktorkørekort, udelukkede dette krav reelt personen fra at tage uddannelsen. Den konkrete sag blev løst ved en dispensation fra Undervisningsministeriet. Men ikke uden megen besvær og usikkerhed for borgeren.

På grundlag af analysen konkluderede CLH blandt andet, at der er brug for fleksibilitet såvel i formuleringen af de konkrete kompetencekrav for bestemte uddannelser som i uddannelsesinstitutionernes praksis for tilrettelæggelse af undervisningen. For personer med funktionsnedsættelse kan det være helt afgørende, at der er mulighed for fleksibilitet i gennemførelsen af en uddannelse. Det er derfor vigtigt, at formuleringen af krav og uddannelsesrammer giver mulighed for, at der kan tages hensyn i de enkelte tilfælde, hvor der er behov for rimelig tilpasning.

Lige ret til voksen- og efteruddannelse

CLH har i flere omgange påpeget, at der mangler lige adgang til voksen- og efteruddannelse. Senest i 2008 gennemførte CLH en omfattende analyse af lovgivningen på området og konstaterede, at der endnu er uddannelser, som ikke er til rådighed for personer med funktionsnedsættelse, fordi der ikke er ret til den nødvendige kompensation i forbindelse med uddannelsen. Her taler vi om, at en person, som er døv, ikke kan få tegnsprog, og en person, der er blind, ikke kan få uddannelsesmaterialerne i tilgængelig form.

Det er ikke hele voksen- og efteruddannelsesområdet, der er lukket land, hvis man har brug for kompensation. Men det gælder alle uddannelser under lov om åben uddannelse, hvilket omfatter alle master- og diplomuddannelser. Det gælder også Almen voksenuddannelse, som er voksenuddannelse på 9. og 10. klassetrin. Den almene voksenuddannelse giver den voksne mulighed for at samle op på en dårlig grunduddannelse. Det kan meget vel være relevant, hvis man havde en funktionsnedsættelse som barn eller ung. Den manglende lige adgang til voksen- og efteruddannelse er et alvorligt problem, som bør bringes i orden snarest muligt i 2010.

..... **2008**

Voksen-, efter- og videreuddannelse

Hvilke muligheder og barrierer møder mennesker med funktionsnedsættelse, når de vil deltage i et uddannelsesforløb på VEU-området? Ifølge CLH's analyse af lovgivningen på området var der meget begrænsede muligheder for kompensation på VEU-området for personer med

funktionsnedsættelse. Derfor opfordrede CLH til, at retten til kompensation bliver indarbejdet i lovgivningen, der relaterer sig til VEU, så den enkelte deltager får et retskrav om kompensation.

Faglighed i specialskoler og specialklasser

Faglighed er blevet et stadig mere centralt begreb i debatten om den danske folkeskole. Årsagen skal blandt andet findes i Danmarks nedslående resultater ved internationale elevvurderinger: PISA-undersøgelserne. Der er derfor gennemført en række tiltag i forsøget på at højne det faglige niveau. Der er således indført en omfattende evaluerings- og testkultur i skolen, i form af blandt andet nationale test, kvalitetsrapporter og elev- og uddannelsesplaner. Da specialskoler og specialklasser er omfattet af folkeskoleloven, skal de derfor som udgangspunkt leve op til de samme krav som i den ordinære folkeskole. Med andre ord må det antages, at den øgede fokus på faglighed også har sat sig spor i specialskolerne og – klasserne.

Ud fra et ønske om at sætte fokus på retten til uddannelse og det faglige niveau for elever med funktionsnedsættelse har CLH derfor gennemført en undersøgelse af fagligheden i landets specialskoler og specialklasser.

Hvor mange går til afgangsprøver?

Folkeskoleloven fastsætter, at alle elever i folkeskolen skal gennemføre folkeskolens afgangsprøve i 9. klasse. Elever med betydelig funktionsnedsættelse har dog mulighed for at blive fritaget. Formålet med afgangsprøverne er at dokumentere, i hvilken grad eleverne opfylder de mål og krav, der er fastsat for de enkelte fag. For specialskolerne og -klasserne består en væsentlig udfordring dog i at sikre, at eleverne i det hele taget går til afgangsprøverne. CLH's undersøgelse viser således, at blot 4 % af de elever, som undersøgelsen dækker, gennemførte en fuld afgangsprøve, mens 22 % gennemførte dele af afgangsprøverne.

Det betyder, at 74 % af eleverne i 9. eller 10. klasse i specialskole eller -klasse ikke har gennemført nogen afgangsprøver. 25 % af de adspurgte skoleledere har en oplevelse af, at der procentvis er flere elever i dag end for fem år siden, som går til afgangsprøve. Men undersøgelsen viser,

Undersøgellesdesign:

CLH har i september 2009 udsendt 750 spørgeskemaer til ledere af specialskoler og specialklasser. 250 skoleledere har svaret, hvilket svarer til 33 % (heraf 37 % af specialskolerne og 32 % af specialklasserne). Vi har – på trods af den lave svarprocent – valgt at fremlægge undersøgelsens resultater, da der ikke findes meget statistisk materiale på området. Datamaterialet dækker cirka en tredjedel af årgangens elevpopulation. Spørgsmålene i spørgeskemaet omhandler emner, der på den ene eller anden måde relaterer sig til skolernes faglige arbejde, såsom brugen af afgangsprøver, elev- og uddannelsesplaner, de udbudte fag og så videre. Undersøgelsen skelner ikke mellem regionalt og kommunalt drevne tilbud.

at der stadig er rigtig mange elever, som ikke når hertil. Er det godt nok? Det afhænger af, hvilket indlæringspotentiale eleverne har, og det kan vi desværre ikke se ud af undersøgelsen. Det afgørende er, at elevernes indlæringspotentiale udnyttes bedst muligt, så flest mulige elever kan gå til afgangsprøve. Men undersøgelsen viser ikke, om dette er tilfældet eller ej.

Ikke alle undervises i obligatoriske fag

At sikre et højt fagligt niveau er selvsagt mere end blot at gå til afgangsprøve. Det faglige niveau sikres først og fremmest gennem den daglige undervisning, gennem fagene og indholdet i disse.

Ikke desto mindre har kun 35 % svaret, at alle deres elever modtager undervisning i samtlige obligatoriske fag på deres klassetrin. Der er med andre ord mange skoler og klasser, hvor eleverne ikke modtager undervisning i alle obligatoriske fag. Nogle har begrundet dette med, at de arbejder med tværfaglige eller emnebaserede forløb, hvor for eksempel fag som fysik/kemi og natur/teknik indgår. Hertil kommer, at 23 % svarer, at eleverne har færre faglige timer end i den ordinære folkeskole, da nogle elever på grund af deres funktionsnedsættelse ikke magter lange skoledage. Der kan med andre ord være gode grunde til, at ikke alle elever modtager undervisning i alle obligatoriske fag. Det er dog vigtigt at fastholde, at folkeskolens obligatoriske fag er obligatoriske for alle. Det er derfor skolens ansvar at sørge for, at eleverne får undervisning i alle fag.

Nogle besvarelser er uddybet med oplysninger om, at mangel på kvalificerede faglærere og mangel på faglokaler betyder, at

de ikke udbyder alle obligatoriske fag. Enkelte beskriver endog, at de ikke udbyder håndarbejde, fordi der ikke er nogen piger i specialskolen/specialklassen. Lokale- og lærermangel samt elevernes køn bør ikke være begrundelse for, at obligatoriske fag ikke udbydes. Dette er således tegn på, at uacceptable tilstande accepteres.

Evaluering er et godt redskab

I 2006 blev der indført krav om elevplaner for alle elever i folkeskolen. Formålet med elevplanerne er at styrke grundlaget for undervisningens tilrettelæggelse og derigennem at forbedre udbyttet af undervisningen for den enkelte elev.

Det fremgår af undersøgelsen, at stort set alle specialskoler og specialklasser udarbejder elevplaner for alle elever. Hertil kommer, at næsten alle beskriver, at evaluering i forskellige former er et nødvendigt og vigtigt redskab. Mange er meget positive over for evaluering og har rigtig gode erfaringer. En af de skoler, som har gode erfaringer, skriver: "Det er rart for lærerne at kunne se den fremgang, der er ved eleverne. Det er også et vigtigt redskab for eleverne at have en målsætning og en stor succes for dem at kunne opfylde disse mål."

Mulighederne efter folkeskolen

En væsentlig grund til at sikre det faglige niveau i folkeskolen er, at det danner baggrund for, at eleverne kommer videre i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Vi har derfor med spørgeskemaet også ønsket at belyse, hvordan det går eleverne efter folkeskolen.

50 % af skolelederne oplever, at der ikke findes de rette tilbud til eleverne efter

folkeskolen. Skolelederne beskriver, at eleverne efter folkeskolen typisk går videre på efterskole, på ungdomsuddannelse for unge med særlige behov eller i erhvervsuddannelse. Flere nævner endvidere produktionsskole, beskyttet værksted og 10.-klasse som typiske steder. Men det opleves tilsyneladende langt fra altid som de rette tilbud til eleverne.

I specialskolerne og specialklasserne tages der som udgangspunkt hånd om elevernes videre forløb i form af, at langt de fleste elever i dag har en uddannelsesplan. Det er et krav i folkeskolen, at der udarbejdes uddannelsesplaner, som skal hjælpe eleverne på de ældste klassetrin til at træffe et valg om deres uddannelsesforløb efter folkeskolen. Men der er stadig specialskoler og specialklasser, hvor der for ingen eller næsten ingen af eleverne foreligger en uddannelsesplan. Samtidig er der også elever, som mangler vejledning fra for eksempel en UU-vejleder om deres videre uddannelsesforløb.

Specialklasser kontra specialskoler

Sammenholdes besvarelser fra specialklasser med besvarelser fra specialskoler, er der en klar tendens til, at specialklasserne oplever deres vilkår som værende dårligere end specialskolerne. Det fremgår især, når vi ser på undersøgelsens spørgsmål om lærernes mulighed for sparring/rådgivning, lærernes mulighed for efteruddannelse, antallet af specialuddannede lærere, lærernes fag-faglige niveau, lærernormeringen, de økonomiske ressourcer og de fysiske lokaler. Der er således tale om en klar tendens, hvor specialklasserne på en

lang række punkter vurderer deres situation mere negativt end specialskolerne gør.

En særlig faglighed?

Som beskrevet indledningsvis, så er specialklasser og specialskoler en del af folkeskoleloven og skal som sådanne leve op til de samme krav som den ordinære folkeskole. Ikke desto mindre har flere påpeget, at faglighed på specialskoler og i specialklasser ikke nødvendigvis er helt det samme som faglighed i den ordinære folkeskole. Flere peger således på, at elever i specialskoler og specialklasser har et andet behov for hjælp til udvikling af deres sociale og personlige kompetencer.

Denne specialpædagogiske del kræver sin særlige faglighed og tid. Som én beskriver det, så er det "...nødvendigt at tage udgangspunkt i den specialpædagogiske faglighed for at opnå de gode resultater fag-fagligt". Ifølge nogle er der en risiko for, at den specialpædagogiske faglighed drukner i den øgede fokusering på fag-faglighed, samt at krav om fag-faglig succes tager modet fra de elever, som har helt andre ting at slås med.

Anbefalinger

Vi skal sikre, at elever med funktionsnedsættelse får tilstrækkelige faglige udfordringer, så de får de bedst mulige forudsætninger for at komme videre i uddannelsessystemet efter folkeskolen. Selvom undersøgelsen bygger på et begrænset datamateriale, kan den være med til at pege på, hvor der skal sættes ind. CLH vil derfor anbefale fokus på følgende områder:

- For det første er det vigtigt at have fokus på, at elever med funktionsnedsættelse får de rette faglige udfordringer. Med udgangspunkt i den enkelte elev skal der findes en balance mellem fagfaglighed og specialpædagogik. Flest mulige elever bør have mulighed for at deltage i alle obligatoriske fag og for at gå til folkeskolens afgangsprøve. Mangel på faglokaler eller mangel på kvalificerede faglærere er ikke acceptable grunde til, at eleverne ikke modtager undervisning i de obligatoriske fag.
- For det andet er det vigtigt at være opmærksom på, at specialklasserne bliver tilstrækkeligt højt prioriteret, så der værnes om specialklassernes faglige niveau.
- For det tredje er det vigtigt at have fokus på, at der findes de rette uddannelses-tilbud til elever med funktionsnedsættelse efter folkeskolen. Her kan det være nødvendigt først at få fastlagt, hvilke tilbud der mangler. Desuden er der brug for at højne fokus på, at eleverne får den rette vejledning om det videre uddannelsesforløb.

Det er afgørende, at elever med funktionsnedsættelses indlæringspotentialer udnyttes bedst muligt.

Arbejde og beskæftigelse

Retten til at arbejde og at tjene til livets opretholdelse er elementært vigtigt for de fleste mennesker. Hvis vi kigger os omkring i det danske samfund, er forholdet til arbejdsmarkedet centralt i mange menneskers liv og afgørende for oplevelsen af at høre til i samfundet og have værdi.

Ifølge FN's konvention om rettigheder for personer med handicap omfatter retten til arbejde retten til at kunne tjene til livets ophold ved beskæftigelse på et arbejdsmarked, der er åbent, inkluderende og tilgængeligt for personer med handicap. Konventionen angiver i artikel 27 en række forskellige forhold, som staterne skal arbejde med for at sikre og

fremme virkeliggørelsen af retten til arbejde for personer med handicap. Her nævnes blandt andet beskyttelse mod diskrimination, reel adgang til vejledning og jobanvisning samt til efteruddannelse, bistand til at opnå og fastholde beskæftigelse, ansættelser af personer med handicap i den offentlige sektor og ret til rimelig tilpasning på arbejdspladsen.

I 2009 har CLH fulgt udviklingen på arbejdsmarkedet i forhold til at sikre lige vilkår for deltagelse for personer med funktionsnedsættelse, uden dog at gennemføre egne analyseprojekter med dette fokus. Men lige adgang til arbejdsmarkedet er et område, CLH altid har fulgt tæt, og hvor

Projekter gennem årene

1999 Personlig assistance til personer med kognitive funktionsnedsættelser

Hvilke muligheder er der for at yde kompensation via en form for personlig assistance til personer med sindslidelse, hjerneskade eller udviklingshæmning i erhverv? Der er ikke mange muligheder, viste CLH's undersøgelse fra 1999, hvis personen permanent har brug for en form

for støtteperson for at sikre tilknytningen til arbejdsmarkedet. Ifølge CLH's undersøgelse var det nemlig ikke muligt med den gældende lovgivning at yde hjælp i form af en støtteperson.

Lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet er det eneste konkrete diskriminationsforbud, der gælder for handicapområdet.

CLH igennem årene har gennemført en del analyse- og informationsprojekter.

Forbud mod diskrimination

Lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet er det eneste konkrete diskriminationsforbud, der gælder for handicapområdet. På dette område er konventionens krav om forbud mod

diskrimination på grund af handicap derfor uden tvivl opfyldt. Dog er det vigtigt at følge, hvordan forbuddet praktiseres for at sikre, at beskyttelsen er reel. Domspraksis indeholder eksempler på indskrænkende fortolkning af målgruppen for beskyttelsen mod diskrimination på grund af handicap. Der har således været sager, hvor personer med betyde-

..... **1999**>

Offentlige myndigheders personalepolitik

I hvilket omfang inddrager de offentlige myndigheder ansættelse og fastholdelse af mennesker med funktionsnedsættelse i deres personalepolitik? CLH foretog i 1999 en stikprøveundersøgelse af offentlige myndigheders personalepolitik. Den viste, at offentlige myndigheder kun i

et meget lille omfang inddrager handicapaspektet i deres personalepolitikker. CLH konkluderede, at der er behov for mere holdningsbearbejdende informationsmateriale, målrettet både ledelse og medarbejdergrupper, om ansættelse af medarbejdere med funktionsnedsættelse.

Personer i beskyttet beskæftigelse bør have samme lønmodtagerrettigheder som ansatte på det ordinære arbejdsmarked.

lige funktionsnedsættelser ikke blev anset for at være omfattet af målgruppen.

Siden 1. januar 2009 har Ligebehandlingsnævnet været ny administrativ klageinstans på området og har i oktober 2009 afgivet sin første afgørelse, hvor spørgsmålet om handi-

cap indgår i forhold til forskelsbehandlingsloven. Her vurderede Ligebehandlingsnævnet, at pågældendes skulderskade var omfattet af begrebet handicap, men den manglende mulighed for udbetaling af et lokallønstillæg var objektivt og sagligt begrundet. Nævnets praksis vil blive fulgt nøje af CLH.

Projekter gennem årene

..... 2007>

Arbejdsmarkedspensioner 1997 og 2007

En CLH-undersøgelse fra 1997 viste, at personer med funktionsnedsættelse i 20 af de 22 daværende største forsikringselskaber og pensionskasser blev uligebehandlet, fordi de ikke kunne optages i en arbejdsmarkedspensionsordning på samme vilkår som personer uden funktionsnedsættelse.

Ti år efter kunne CLH desværre konstatere, at personer med funktionsnedsættelse stadig har problemer med at blive optaget i og få de samme ydelser fra pensionskasserne og forsikringselskaberne som personer uden funktionsnedsættelse.

Fleksjob og job på særlige vilkår

Fleksjobordningen er udsprunget af den såkaldte 50/50-ordning, som bestod i ansættelse med skånehensyn og et løn-tilskud, men uden arbejdsløshedsdagpenge- og efterlønsret. Siden 1998, hvor fleksjobordningen blev indført, har CLH vedvarende påpeget de aspekter af fleksjobordningen, hvor man som ansat ikke er ligestillet med ansatte i ordinær beskæftigelse. Reglerne om fleksjob er løbende forbedret, så der i dag langt hen ad vejen gælder lignende forhold for ansatte i fleksjob som for ansatte på ordinære vilkår. I fleksjob får den ansatte som udgangspunkt løn for fuld arbejdsevne, selvom vedkommende kun kan levere en nedsat arbejdsevne. Der er adgang til arbejdsløshedsdagpenge- og efterlønslignende ordninger. Flexjob er baseret på kompensationsprincippet, hvilket vil sige, at samfundet yder kompensation for den lønindtægt, personen på grund af en funktionsnedsættelse ikke selv kan indtjene.

Arbejdsmarkedskommissionens anbefalinger fra september 2009 omfatter blandt andet forslag til ændring af fleks-

jobordningen. Formålet med ændringen skulle være dels at målrette ordningen mod personer, som har en meget lav arbejdsevne, dels at gøre ordningen mere fleksibel og bedre indrettet på, at den ansattes arbejdsevne kan forandres og forbedres. CLH har tidligere påpeget, at der mangler kompensationsordninger for personer med psykiske funktionsnedsættelser og peget på, at fleksjobordningen måske kunne gøres bedre egnet til formålet. Det er dog afgørende at sikre den klareste mulige overensstemmelse med kompensationsprincippet og fastholde, at personen ansættes til arbejdsvilkår og løn, der så vidt muligt er sammenlignelige med vilkårene for ordinært ansatte.

Beskyttet beskæftigelse – støttet beskæftigelse

I 2007 gennemførte CLH en undersøgelse af forholdene ved beskyttet beskæftigelse efter servicelovens § 103. CLH anbefalede på den baggrund blandt andet, at rammerne for indsatsen i beskyttet beskæftigelse sikrer, at personer i beskyttet beskæftigelse har samme lønmodtagerrettigheder, for eksempel dagpenge

..... **2007**

Kompensationsordninger i forbindelse med unges fritidsjob, job på fuld tid og andre job

Har unge under 18 år mulighed for at få kompensation i forbindelse med et fritidsjob eller et fast job, som fuldt ud tjener til den unges forsørgelse? Ja, formelt set, var svaret, da CLH undersøgte det i 2007. Men CLH's vurdering var samtidig, at unge med funktionsnedsættelse, som ønskede et fritidsjob, i

praksis var dårligere stillet end unge uden funktionsnedsættelse, da de reelle kompensationsmuligheder var begrænsede. Der var mulighed for, at unge med en funktionsnedsættelse, som blev ansat i job på ordinære vilkår, kunne søge personlig assistance, hjælp til mindre indretning af arbejdspladsen og hjælpemidler.

under sygdom som lønmodtagere ansat på det ordinære arbejdsmarked.

I september 2009 afsagde Vestre Landsret dom i en sag om netop dette spørgsmål: Hvorvidt en person i beskyttet beskæftigelse var omfattet af de almindelige lønmodtagerrettigheder som ret til udbetaling af sygedagpenge samt ret til et ansættelsesbevis. Byretten havde tidligere udtalt, at personen i det konkrete ansættelsesforhold opfyldte lønmodtagerkravet i sygedagpenge- og ansættelsesbevisloven og derfor havde ret til sygedagpenge og et ansættelsesbevis. Men Vestre Landsret konkluderede anderledes og lagde afgørende vægt på, at der er tale om et socialt tilbud i modsætning til egentlig beskæftigelse.

Der kan være tale om en svær problemstilling at håndtere i praksis. Nogle kommuner visiterer til beskyttet beskæftigelse som et permanent tilbud, andre kommuner bevilger i højere grad job med løntilskud samt nødvendig støtte og dermed ansættelse på det ordinære arbejdsmarked. Der findes i dag flere gode

kompensationsordninger, som kan kombineres med løntilskudsordninger eller job på ordinære vilkår. Hvis kendskabet til disse udbredes, vil færre personer med funktionsnedsættelse formentlig have behov for beskyttet beskæftigelse.

Konventionens artikel 27 pålægger deltagerstaterne at beskytte retten for personer med handicap til "retfærdige og gunstige arbejdsvilkår på lige fod med andre, herunder lige muligheder og samme vederlag for arbejde af samme værdi...". For CLH er det oplagt, at personer, som kan opnå ansættelse på det ordinære arbejdsmarked, ikke kan fastholdes i beskyttet beskæftigelse. Det er samtidig oplagt, at personer, der yder en reel arbejdsindsats som led i beskyttet beskæftigelse, bør sikres lige adgang til de lønmodtagerrettigheder, der i øvrigt gælder på arbejdsmarkedet.

Offentlige myndigheders personalepolitik

I 1999 gennemførte CLH en analyse af offentlige myndigheders personalepolitik. Formålet var at afdække personalepoli-

Projekter gennem årene

..... **2007**

Beskyttet beskæftigelse

I 2007 viste en undersøgelse fra CLH, at ansættelsesvilkårene for personer i beskyttet beskæftigelse langt fra var de samme som for lønmodtagere generelt. Personer i beskyttet beskæftigelse er visiteret i stedet for at være ansat og halter bagefter almindelige lønmodtagere

både med hensyn til aflønning og lønmodtagerrettigheder. CLH opfordrede derfor til en revision af området, så der blandt andet kom samklang med det øvrige arbejdsmarked.

tikkernes udsagn om målsætninger om ansættelse og fastholdelse af personer med funktionsnedsættelse. FN-konventionens artikel 27 lægger vægt på, såvel at personer med handicap skal have ansættelse i den offentlige sektor, som at man skal fremme beskæftigelsen af personer med handicap i den private sektor gennem passende politikker og andre tiltag. En del af disse tiltag ligger i de forholdsvis omfattende kompensationsmuligheder, som lovgivningen giver ret til, når det er nødvendigt for at ansætte eller fastholde

en arbejdstager med funktionsnedsættelse. Men personalepolitikker er en anden form for tiltag, der bør inddrages her.

Analysen fra 1999 viste, at personalepolitikkerne i høj grad havde fokus på fastholdelse, men indeholdt meget få målsætninger om ansættelse. For at opnå et reelt åbent, inkluderende og tilgængeligt arbejdsmarked er det vigtigt, at både offentlige og private virksomheder sætter målrettet ind for at fremme ansættelse af personer med funktionsnedsættelse på lige vilkår.

Det er vigtigt, at offentlige myndigheder har fokus på ansættelse af mennesker med funktionsnedsættelse.

Lige adgang til valghandlinger

I 2009 har der været afholdt to valghandlinger i Danmark om fire vigtige spørgsmål. Vi har valgt repræsentanter til EU-parlamentet, regionsrådet og kommunalbestyrelsen, og vi har haft en folkeafstemning om ligestilling i tronfølge. Der er bestemte og lidt forskellige krav, man skal opfylde for at have valget til disse afstemninger. Man skal leve op til formelle krav om alder, statsborgerskab og bopæl. Ingen af kravene vedrører den fysiske eller psykiske tilstand hos borgeren. Men der er alligevel forhold ved valghandlingen, som begrænser adgangen for personer med funktionsnedsættelse, og dem har CLH stillet skarpt på i 2008 og 2009.

FN's konvention om rettigheder for personer med handicap nævner, "at personer med handicap bør have mulighed for aktivt

at blive inddraget i beslutningsprocesser om politikker og ordninger, herunder enhver politik og ordning, der vedrører dem direkte". Konventionens artikel 29 understreger staternes forpligtelse til at sikre, "at personer med handicap effektivt og fuldt ud, direkte eller gennem frit valgte repræsentanter på lige fod med andre kan deltage i det politiske og offentlige liv, herunder at personer med handicap har ret til og mulighed for at afgive deres stemme og modtage valg, bl.a. ved: i) at sikre, at stemmeprocedurer, afstemningsfaciliteter og valgmateriale er passende, tilgængelige og lette at forstå og anvende."

For at kunne ratificere konventionen vurderede regeringen, at det var nødvendigt at gennemføre en lovændring om ret til eget valg af hjælper i forbindelse med valg-

Projekter gennem årene

..... 2008

Demokrati for alle – en gennemgang af valgloven

CLH's gennemgang af valgloven i 2008 viste, at der stadig er et betydeligt efterslæb på tilgængeligheden og informationssiden, selv om lovgivningen tager højde for, at nogle personer kan have brug for hjælp i forbindelse med selve valghandlingen. Undersøgelsen så også nærmere

på den fysiske tilgængelighed til valgstederne, og konklusionen var, at kun syv procent af alle kommuner har fuldt tilgængelige valglokaler.

handlingen af hensyn til artikel 29. Det var tidligere kun personer, som på grund af synshandicap ikke selv kunne sætte kryds på stemmesedlen, som kunne medtage en hjælper efter eget valg i stemmeboksen. Muligheden for at medtage en hjælper efter eget valg er nu udvidet til at gælde alle, der har behovet. Men det er en betingelse, at der også er en valgtilforordnet til stede i stemmeboksen. Regeringen vurderede, at denne lovændring bragte dansk valglovgivning i overensstemmelse med konventionen. CLH og andre har anholdt denne løsning og blandt andet påpeget, at kravet om tilstedeværelse af en valgtilforordnet kompromitterer stemmehemmeligheden.

Demokrati for alle

Konventionen forpligter som nævnt deltagerlandene til at sikre, at stemmeprocedurer, afstemningsfaciliteter og valgmaterialer er tilgængelige for mennesker med funktionsnedsættelse. Det er en vigtig ændring, at der sikres mulighed for at medtage en hjælper efter eget valg, men det er ikke det eneste forhold ved danske valg og folkeafstemninger, som skal ændres for at sikre lige mulighed for deltagelse i valghandlinger. Derfor har CLH i løbet af 2008 og 2009

Det er ikke alle, der kan få lov til at sætte deres kryds i hemmelighed.

sat fokus på demokrati og deltagelse for mennesker med funktionsnedsættelse. I 2009 har CLH blandt andet udarbejdet informationsmateriale til politiske partier og kommuner for at fremme tilgængeligheden til den politiske debat forud for et valg og den konkrete adgang til valghandlingen på afstemningsstedet.

Derudover har CLH udført en række aktiviteter med fokus på valgdeltagelse og demokratisk medborgerskab for mennesker med udviklingshæmning som led i et toårigt fælleseuropæisk projekt "Min mening, Min stemme – M.O.TE". CLH's aktiviteter i 2009 er beskrevet i det følgende.

..... **2008**

Adgang til demokrati – en eksempelsamling

Mennesker med udviklingshæmning kan have svært ved at deltage i valg, blandt andet fordi pjecer og anden information om valget ikke bliver formidlet til dem. Undersøgelser viser samtidig, at mennesker med udviklingshæmning sjældent stemmer ved valg. CLH udarbejdede

derfor i 2008 en eksempelsamling, der viser, hvordan man tilrettelægger viden om demokrati og valgdeltagelse i Norden, England, Irland, Skotland og New Zealand, så mennesker med udviklingshæmning også forstår materialet. Eksempelsamlingen er også oversat til engelsk.

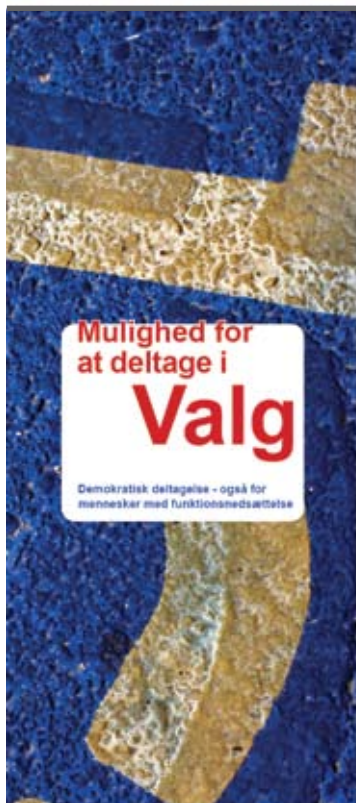
Adgang til valg og demokrati

Adgang til demokratiet er vigtigt, da de, der stemmer, også bestemmer, hvad retning samfundet skal tage. I 2009 har Center for Ligebehandling af Handicappede (CLH), ligesom i 2008, haft særlig fokus på demokrati og mennesker med funktionsnedsættelses mulighed for at deltage i valg.

Mennesker med funktionsnedsættelse har ikke lige muligheder for at blive hørt i den politiske debat i dag. Der er ofte ikke tale om bevidst eksklusion, når politiske partier laver hjemmesider, som ikke kan læses af mennesker, der bruger skærmlæser eller ikke navigerer ved hjælp af computermus. Og det er snarere ubetænksomhed eller manglende kendskab til, hvad funktionsnedsættelse indebærer, der gør, at politiske møder for eksempel bliver lagt på førstesalen i en utilgængelig byg-

ning, hvor man glemmer at gøre plads til en kørestol i bordopstillingen. Men der er i øjeblikket ikke en politisk kultur i Danmark, hvor hensynet til inklusion af borgere med funktionsnedsættelse indgår som en naturlig del af sammenhængen.

Derfor har CLH udgivet en pjece, som guider de politiske partier i, hvordan de gør deres information tilgængelig for mennesker med funktionsnedsættelse. Pjecen giver vejledning i, hvordan man gør hjemmesider tilgængelige for alle, skaber tilgængelige arrangementer samt skriftligt materiale. Pjecen er tænkt som en kort introduktion og inspiration til emnet og rummer henvisninger til, hvor man kan søge mere information. Pjecen blev sendt til alle partikontorer i august 2009, og generelt har partierne taget godt imod den.

Med denne folder gav CLH de politiske partier idéer til, hvordan de sikrer, at mennesker med funktionsnedsættelse kan deltage i de politiske partiers arrangementer, bruge deres hjemmesider og skriftlige materialer.

CLH's pjece beskriver reglerne om adgang til valg, fra muligheden for at afgive brevstemme i hjemmet til adgang til stemmelokalerne, og giver råd om kommunikation med mennesker med funktionsnedsættelse.

Men den hellige grav er ikke velforvaret, fordi man får adgang til den politiske debat. Der skal også være lige adgang til selve afstemningen.

CLH undersøgte i 2008 tilgængeligheden til selve valgbehandlingen ved kommunalvalg, folketingsvalg eller folkeafstemninger. CLH's rapport "Demokrati for alle – en gennemgang af valgloven m.v." viste, at kommunerne kan fjerne nogle af de barrierer, der gør det svært for mennesker med funktionsnedsættelse at afgive stemme på lige vilkår.

Derfor udgav CLH i august 2009 pjecen "Tilgængelighed til valg for personer med funktionsnedsættelse. Hvordan kommunerne kan sikre tilgængelighed til valg og folkeafstemninger", som skal hjælpe kommuner med at gøre alle dele af valgbehandlingen tilgængelig.

I pjecen kan kommunens medarbejdere finde oplysninger om, hvordan man informerer om valget på en tilgængelig måde, hvordan man sikrer, at selve afstemningsstedet er tilgængeligt, og ikke mindst gode råd til, hvordan valgstyrelser og tilfornede vælgere bedst kommunikerer med mennesker med funktionsnedsættelse.

Pjecen er i august 2009 sendt til valgsekretariatet og borgmesterkontoret samt handicaprådet i alle kommuner, og CLH har fået mange positive tilbagemeldinger på udsendelsen. Der er en henvisning til pjecen i Indenrigs- og Socialministeriets Vejledning om afholdelse af kommunale og regionale valg tirsdag den 17. november 2009, og pjecen indgik i informationen til kommunerne om kommunalvalget på Kommunernes Landsforenings hjemmeside.

Min mening, Min stemme

Center for Ligebehandling af Handicappede deltog i et toårigt fælleseuropæisk projekt "Min mening, Min stemme – M.O.TE". Projektet, som begyndte i oktober 2008 og slutter i september 2010, undersøger valgdeltagelse og demokratisk medborgerskab for mennesker med udviklingshæmning. Deltagerlandene i projektet er Irland, Italien, Malta, Spanien, Ungarn og Danmark.

Projektet tager udgangspunkt i, at der findes forskellige barrierer for, at mennesker med udviklingshæmning kan udøve deres politiske rettigheder på lige fod med alle andre. En barriere er, at mennesker med udviklingshæmning mangler viden om politiske rettigheder. En anden barriere er den manglende samfundsmæssige opmærksomhed på væsentligheden af, at mennesker med udviklingshæmning udøver politisk deltagelse. En helt tredje barriere kan være den manglende tilgængelighed til valghandlinger, og at de ansvarlige myndigheder ikke ser det som deres opgave at sikre tilgængeligheden.

Gennem interviewundersøgelser, uddannelse og oplysning forsøger projektet at imødegå nogle af de barrierer, som kan forhindre mennesker med udviklingshæmning i at udøve deres politiske rettigheder på lige fod med andre. I det følgende beskrives de initiativer i projektet, der er afsluttet i 2009.

Følgegruppe

En grundregel i projektet er, at forskellige tiltag for mennesker med udviklingshæmning også bør involvere og inddrage mennesker med udviklingshæmning. Der er derfor nedsat en følgegruppe af mennesker med udviklingshæmning, som skal indgå i alle faser af projektet. Følgegruppen består af fire mennesker med udviklingshæmning fra hvert af de seks deltagerlande og har således

24 medlemmer i alt. Følgegruppemedlemmerne fra hvert deltagerland deltager på nationalt niveau, eksempelvis ved at teste undervisningsprogrammer og hjemmesiden, og skal desuden deltage i tre møder på europæisk niveau. To af disse møder er afviklet i 2009, mens det sidste møde holdes i 2010.

Opmærksomhed og viden

For at adressere den barriere, der ligger i, at mennesker med udviklingshæmning mangler viden om politiske rettigheder, bliver der i projektet udviklet et undervisningsprogram. Undervisningsprogrammet fokuserer på demokrati, politiske rettigheder og national politik i de enkelte deltagerlande samt EU. Det indeholder 12 moduler og produceres og testes i samarbejde med følgegruppen.

Følgegrupperne fra de deltagende lande testede og kommenterede på et udkast til undervisningsprogrammet på et møde i Bruxelles i januar 2009. CLH har herefter tilpasset og afprøvet de første seks moduler af undervisningsprogrammet i en dansk kontekst. CLH har testet undervisningsprogrammet på fem forskellige grupper. De sidste seks moduler af undervisningsprogrammet bliver udviklet og testet i løbet af 2010. Undervisningsmodulerne vil herefter være at finde på www.myopinionmyvote.eu

Oplysningspjecer

Ud over undervisningsmaterialet er der også blevet produceret informationsmateriale målrettet mennesker med udviklingshæmning i projektet. Op til EU-valget i juni 2009 blev der produceret to pjecer. Pjecernes formål var at formidle viden om valget i en form, der er tilgængelig for mennesker med udviklingshæmning. Pjecerne skulle samtidig øge opmærksomheden på valget og væsentligheden af at deltage i demo-

kratiet blandt mennesker med udviklingshæmning. Den ene pjece er målrettet mennesker med udviklingshæmning. Denne pjece beskriver i et letforståeligt sprog valget til EU-parlamentet og proceduren ved en afstemning. Den anden pjece er målrettet støttepersoner for mennesker med udviklingshæmning for at skærpe opmærksomheden på vigtigheden af, at mennesker med udviklingshæmning er informerede om retten til at stemme. Pjecerne kan læses på www.clh.dk og www.myopinionmyvote.eu

Demokratiundervisning

Hvert deltagerland har indledningsvist og som del af det vidensgrundlag, projektet bygger på, gennemført en mindre telefoninterviewundersøgelse om undervisning i demokrati og politik. I Danmark har CLH gennemført interview med ledere eller personale på 15 skoler med voksenspecialun-

dervisning og/eller særlige ungdomsuddannelser for at få et indblik i, hvordan skolerne tilrettelægger deres demokratiundervisning.

Ifølge undersøgelsen er politisk deltagelse et læringsmål i undervisningen på de fleste skoler, og stort set alle skoler beskæftiger sig med stemmeret i den daglige undervisning. På størstedelen af skolerne arbejder man i løbet af skoleåret med emner relateret til politisk deltagelse, og på flere skoler intensiveres undervisningen op til folkeafstemninger.

Skolerne er blevet bedt om at vurdere, hvilke områder de finder vigtigst at fokusere på i undervisning relateret til demokrati og politisk deltagelse. Størstedelen af skolerne svarer, at selvbestemmelse prioriteres i undervisningen, fordi det er et nødvendigt grundlag og går forud for at lære om demokrati og politisk deltagelse. Muligheden for

Projektet Min mening, Min stemme – M.O.TE undersøger valgdeltagelse og demokratisk medborgerskab for mennesker med udviklingshæmning.

at søge indflydelse i eget liv nævnes også som et vigtigt fokusområde, ligesom nogle skoler underviser i, hvordan det sociale system fungerer, fordi denne viden vil gavne en stor del af eleverne. For nogle elever kan (graden af) den specifikke funktionsnedsættelse gøre det svært at modtage demokratiundervisning, og for denne gruppe handler det om at lære at komme til orde og kommunikere på en måde, der gør, at eleven kan træffe egne beslutninger i hverdagen. Skolerne nævner også, at undervisning i demokrati og politisk deltagelse ikke kun handler om folketingsvalg, men at eleverne også skal kende til lokaldemokrati.

Undersøgelsen indikerer samtidig, at der i høj grad mangler egnede og tilpassede materialer for mennesker med udviklingshæmning til undervisning i demokrati og politisk deltagelse. Enkelte skoler fortæller, at de sammenstykker et materiale ud fra eksisterende undervisningsmaterialer eller fremstiller materialerne selv.

Resultaterne fra undersøgelsen af voksenspecialskolernes demokratiundervisning kan findes på centrets hjemmeside www.clh.dk

De samlede resultater fra demokratiundervisningsundersøgelsen i alle de deltagende lande kan læses på projektets hjemmeside www.myopinionmyvote.eu

Oplevet valgdeltagelse

En meget væsentlig del af projektet er en tredelt interviewundersøgelse blandt 20 mennesker med udviklingshæmning i hvert deltagerland. Undersøgelsen omhandler erfaringer med at stemme og oplevelsen af tilgængelighed til valglokaler og materialer.

CLH har det overordnede ansvar for tilrettelæggelse og koordinering af interviewundersøgelserne samt afrapportering af den danske interviewundersøgelse og en tværnational afrapportering af alle interviewundersøgelser. I 2009 er første runde af interviewundersøgelsen gennemført og anden runde påbegyndt. Tredje runde gennemføres i 2010.

Interviewundersøgelsen er på den ene side med til at skabe et vidensfundament for projektet og skal på den anden side være med til at belyse effekten af projektets øvrige delelementer. Derfor er undersøgelsen opdelt i tre forskellige interview. En del af de spørgsmål, der stilles, vil således blive gentaget i alle tre undersøgelsesrunder for at belyse, i hvilket omfang det har haft en betydning for svarene, at de interviewede har deltaget i projektets undervisning og haft adgang til tilgængelig information om EU-valget op til valget.

Stemmeafgivelse

Mange interviewpersoner har givet udtryk for, at de synes, stemmesedlen er svært at forstå, selvom en stor del af interviewpersonerne ikke fandt det vanskeligt at stemme generelt. Svarene fra de irske interviewpersoner adskiller sig i denne sammenhæng, da de har svaret, at stemmesedlen er let at forstå. Det kan hænge sammen med, at der er fotos af kandidaterne på de irske stemmesedler. Nogle interviewpersoner fremhæver specifikt, at disse fotos har hjulpet på forståelsen af stemmesedlen. I Italien har nogle interviewpersoner set stemmesedlen på forhånd, hvilket har lettet selve stemmeafgivelsen.

Interviewpersoner i alle lande nævner, at fotos af de opstillede kandidater ville være en hjælp til stemmeafgivelsen. Størstedelen

af interviewpersonerne mener samtidig, at større skriftstørrelse, fotos og logoer vil være en stor hjælp for vælgere, som ikke kan læse. De danske og maltesiske interviewpersoner nævner også muligheden for at få læst stemmesedlen højt som en hjælp.

Tilgængelighed til viden og information

Interviewpersonerne er blevet spurgt, i hvilket omfang de søger viden og information om politik gennem tv, aviser eller andre kilder i forbindelse med valg. Spørgsmålene er stillet, for at interviewpersonerne kan tilkendegive deres oplevelse af, hvorvidt viden og informationer om politik er tilgængelige og forståelige.

De fleste interviewpersoner svarede, at det var svært at finde ud af, hvilke synspunkter de politiske partier og/eller politikere havde. Dette synspunkt deles sandsynligvis af de fleste vælgere og gælder derfor ikke kun for mennesker med udviklingshæmning.

Men selvom mennesker med udviklingshæmning står over for mange af de samme problemstillinger som alle andre i forhold til at beslutte sig for, hvem de vil stemme på, og at gennemskue de politiske budskaber, møder mennesker med udviklingshæmning en ekstra barriere. Når man har en udviklingshæmning, kan det være vanskeligt at skaffe og forstå information om politik. En af grundene er den manglende tilgængelighed til information og især til information om politik, ikke kun til skrevet materiale, men også til præsentation til politiske synspunkter generelt, for eksempel i tv, radio og på vælgermøder.

Mennesker med udviklingshæmning kan have behov for let tilgængelig viden og

information om politik og partiprogrammer, men sådanne materialer findes i alt for lille omfang i dag. Informationstilgængeligheden kan have betydning for muligheden for at tilegne sig viden og information og kan i sidste ende blive afgørende for, om mennesker med udviklingshæmning afgiver deres stemme ved valg.

Anbefalinger

Undersøgelsens resultater understreger behovet for de af projektets initiativer, der vedrører udarbejdelse af undervisning og informationsmaterialer, som er målrettet mennesker med udviklingshæmning. På denne baggrund er det centrets anbefaling at:

- Indenrigs- og Socialministeriet tager initiativ til at gøre stemmesedler tilgængelige for mennesker med udviklingshæmning og andre med behov for information, der er tilrettelagt i en letforståelig form.
- Indenrigs- og Socialministeriet tager initiativ til at udarbejde letforståelige informationsmaterialer om demokrati og valg, som er målrettet mennesker med udviklingshæmning og andre med behov for letforståelig information.
- De politiske partier tager initiativ til at udarbejde letlæste partiprogrammer.
- Der udbydes valgkurser for mennesker med udviklingshæmning og andre med behov for særligt tilrettelagt information op til valg og folkeafstemninger, eventuelt i regi af voksenspecialundervisningen.

Af rapporteringen af første del af interviewundersøgelsen kan læses på www.clh.dk eller www.myopinionmyvote.dk

Fra vores egen verden

Center for Ligebehandling af Handicappede (CLH) skal dokumentere og informere om ligebehandling af mennesker med handicap. De to dele er lige vigtige og fremgår af CLH's arbejdsgrundlag, som er folketingsbeslutning B43 fra 1993 om ligestilling og ligebehandling af handicappede med andre borgere.

CLH er opmærksom på områder og situationer, hvor mennesker med funktionsnedsættelse risikerer diskrimination. Det dokumenterer CLH over for Det Centrale Handicapråd, som vurderer, hvilke aktiviteter der er behov for som reaktion.

Men CLH indsamler, tager initiativ til og formidler også nødvendig information og ekspertise om vilkårene for mennesker med funktionsnedsættelse og virkningerne af givne handicap.

Opgaven med at dokumentere er en vigtig del af CLH's arbejde, som optager mange af de samlede ressourcer. Den kan man læse mere om på de foregående sider i beretningen.

En anden stor opgave er informations- og kommunikationsopgaver. CLH udgiver pjecer og nyhedsbreve, sørger for pressekontakt, gennemfører nyhedsovervågning, producerer og opdaterer hjemmesider, foretager lovovervågning, giver telefonrådgivning, afgiver hørings svar og holder foredrag.

På de følgende sider kan man læse mere om CLH's informationsaktiviteter i 2009.

Pjecer og publikationer

CLH udgiver sine egne publikationer, men udarbejder også pjecer og publikationer som sekretariat for Det Cen-

Pjecer gennem årene

.....1998.....>

Fleksjob

CLH udarbejdede i 1998 pjecen om fleksjob for Det Centrale Handicapråd. Pjecen beskriver reglerne om fleksjob, økonomisk tilskud til selvstændige erhvervsdrivende med nedsat arbejdsevne samt fleksydelse og ledighedsydelse. Pjecen er jævnligt blevet opdateret og genoptrykt, senest i 2009. Den er udkommet i 19 udgaver og trykt i i alt 670.000 eksemplarer.

trale Handicapråd. I den nedenstående oversigt indgår kun CLH's udgivelser.

Årsberetninger: CLH's årsberetning udkommer hvert år i januar og er CLH's vigtigste udgivelse. CLH afgiver beretningen til Det Centrale Handicapråd, som overgiver den til Indenrigs- og Socialministeren. Ministeren skal på baggrund af beretningen give en redegørelse til Folketinget. Beretningen sendes desuden til ministre, samtlige folketingsmedlemmer, borgmestre i regioner og kommuner, organisationer og andre beslutningstagere og interessenter. CLH udarbejder, som sekretariat for Det Centrale Handicapråd, også rådets årsberetning, som udkommer i marts.

Nyhedsbrev: CLH's nyhedsbrev Lighedstegn udkommer fire gange om året. Fagmedarbejderne skriver artiklerne, og kommunikationsmedarbejderne står for redigering og layout. Lighedstegn bringer artikler om de projekter og aktiviteter, CLH og Det Centrale Handicapråd er involveret i, og rapporterer om andre relevante ligebehandlingsaktiviteter. Der er planlagt nyt layout og relancering af Lighedstegn samt en udvidelse af læserkredsen i år 2010. Lighedstegn har et oplag på 2.000, som distribueres til

abonnenter i regioner, kommuner og blandt organisationer, privatpersoner med flere. Lighedstegn bliver desuden sendt i elektronisk form til de omkring 2.000 personer, der abonnerer på CLH's elektroniske nyhedsbrev.

Rapporter: CLH udgiver hvert år rapporter og notater med dokumentation for CLH's undersøgelser og analyser. I 2009 har CLH udgivet disse rapporter og notater:

- Voting Experiences
- Erfaringer med valg
- Access to democracy
- Når stemmer afgives
- Adgang til demokratiet - en eksempelsamling
- Voksen-, efter- og videreuddannelse - også for mennesker med funktionsnedsættelse?
- Fakta om botilbud
- Digital forvaltning - også for personer med funktionsnedsættelse?
- Demokrati for alle - en gennemgang af valgloven m.v.

Alle rapporter findes på CLH's hjemmeside www.clh.dk under publikationer/rapporter

.....1998.....>

Job med løntilskud til førtidspensionister-

Pjecen udkom første gang i 1998 under navnet Skånejob med løntilskud. Med pjecen forsøger CLH at give svar på de spørgsmål, der rejser sig, når job med løntilskud til førtidspensionister skal etableres. Pjece er jævnligt blevet opdateret og genoptrykt, senest i 2009. Den er udkommet i fire udgaver og trykt i i alt 65.000 eksemplarer.

Publikationer: I 2009 har CLH udgivet følgende pjecer:

Tilgængelighed til valg for personer med funktionsnedsættelse

Pjecen beskriver reglerne om adgang til valg fra muligheden for at afgive brevstemme i hjemmet til adgang til stemmelokalerne og giver råd om kommunikation med mennesker med funktionsnedsættelse. Pjecen er skrevet til medarbejdere i valgsekretariatet, på borgerservice samt til valgstyrelser og valgtilforordnede på valgstederne i kommunerne

Mulighed for at deltage i valg

Folderen henvender sig til de politiske partier for at give idéer til, hvordan de sikrer, at mennesker med funktionsnedsættelse kan deltage i deres arrangementer, bruge deres hjemmesider og skriftlige materiale.

Din stemme tæller (mennesker med udviklingshæmning)

Pjecen fortæller i et letforståeligt sprog om valget til EU-parlamentet og om proceduren ved en afstemning. Til brug for mennesker med udviklingshæmning.

Din stemme tæller (støtteperson)

Pjecen fortæller kort om valget til EU-parlamentet og om mennesker med udviklingshæmnings ret til at stemme. Til brug for støttepersoner til mennesker med udviklingshæmning.

Job med løntilskud til førtidspensionister

CLH har i 2009 valgt at genudgive pjecen om job med løntilskud til førtidspensionister. I den forbindelse er den blevet opdateret med de nyeste regler. Det er 4. udgave af pjecen.

Fleksjob

I 2009 har CLH også genudgivet en netudgave af pjecen om fleksjob. Desværre har CLH ikke kunnet finde finansiering til trykningen af pjecen i papirform. Pjecen, der nåede at blive trykt i et oplag på 670.000 eksemplarer, er fortsat uhyre populær. Derfor har CLH opdateret den med de seneste takster og redigeret i forhold til nugældende regler. Det er 19. udgave af pjecen.

Alle publikationer ligger på CLH's hjemmeside www.clh.dk. De fås også i DAISY-udgave og på diskette.

Pjecer gennem årene

.....1999.....➤

Værktøjskasse til FN's standardregler

CLH udarbejdede for Det Centrale Handicapråd en pjeces med gode råd og inspiration til kommunes arbejde med at implementere FN's Standardregler om lige muligheder for handicappede.

Hjemmesider

CLH driver ud over sin egen hjemmeside også Det Centrale Handicapråds hjemmeside og en hjemmeside om handicapråd og handicappolitik i kommunerne. På både www.clh.dk og www.kommunalehandicapraad.dk kan man abonnere på et elektronisk nyhedsbrev med nyheder og for kommunalehandicapraad.dk's vedkommende, presseklip. Tilmeldingen til begge nyhedsbreve er støt stigende og ligger i øjeblikket på omkring 2.000 abonnenter af CLH's nyhedsbrev og omkring 900 for kommunalehandicapraad.dk.

www.clh.dk: Siden bliver løbende opdateret, så der er mulighed for at orientere sig om, hvad CLH beskæftiger sig med på forskellige temaområder, og hvilke projekter CLH aktuelt er i gang med.

www.dch.dk: Der er ikke sket væsentlige strukturelle eller layoutmæssige ændringer på Det Centrale Handicapråds hjemmeside i 2009.

www.kommunalehandicapraad.dk: Siden er målrettet de kommunale handi-

capråd. Den giver viden om og hjælp til arbejdet i handicaprådet og med handicappolitikken. Samtidig informerer siden om ny lovgivning og særlige kommunale problemstillinger i relation til ligebehandling af mennesker med funktionsnedsættelse. På siden kan man finde aktuelle nyheder om handicappolitik og kommunale handicapråd, presseklip med lokale historier om handicappolitik og handicapråd. Hjemmesiden indeholder også en oversigt over information om kommunernes handicapråd og referater fra Det Centrale Handicapråds kvartalsvise møder.

www.handicapmainstreaming.dk: er en særlig hjemmeside, CLH etablerede i tilknytning til projektet om mainstreaming (omtalt i kapitlet om handicapråd). På hjemmesiden kan man følge formlingen af projektet og studere de værktøjer, der er blevet udviklet i projektet.

Foredrag

CLH's medarbejdere holder løbende foredrag og oplæg som en naturlig del af stedets informationsaktiviteter. Medarbejderne har i perioden fra 1. oktober 2008

..... **2002**

Dansk handicappolitik – lige muligheder gennem dialog

CLH udarbejdede for Det Centrale Handicapråd en pjece, der giver en generel og overordnet introduktion til dansk handicappolitik og en gennemgang af de lovgivningsmæssige rammer for udøvelsen af politikken anno 2002. Pjecen er også oversat til engelsk.

CLH benytter flere kanaler for at få sit budskab igennem.

CLH har i perioden haft besøg af udenlandske delegationer fra henholdsvis Finland, Grønland, Armenien, Ghana, Øst-europa, Japan, Rusland og Filippinerne.

Konferencer

I løbet af 2009 har CLH holdt tre konferencer og seminarer.

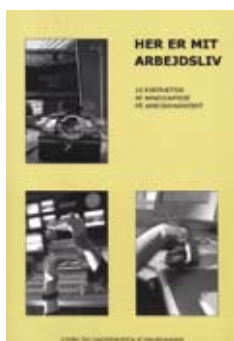
To konferencer om mainstreaming af handicapområdet

Projekt Mainstreaming af handicapområdet har igennem de sidste 2½ år udviklet værktøjer, der kan hjælpe kommunerne med at mainstreame handicapområdet. Disse værktøjer blev præsenteret på to regionale konferencer sammen med projektkommunerne Glostrup, Middelfart og Viborg. Medarbejdere fra forskellige kommuner fortalte om deres praktiske erfaringer med at bruge værktøjerne. Ledere fra projektkommunerne fortalte, hvilken betydning brugen af værktøjerne har fået, og hvordan de bedst implementeres i den kommunale organisation. Desuden formidlede andre oplægsholdere specialviden, der supplerer præsentationen af de udvalgte værktøjer.

til 30. september 2009 holdt 58 foredrag og oplæg. En stor del af oplæggene har i den nævnte periode været fokuseret på demokrati og demokratiske rettigheder (M.O.TE), mainstreaming af handicapområdet og FN's handicapkonvention.

Pjecer gennem årene

.....**2003**.....>

Her er mit arbejdsliv

10 portrætter af personer med funktionsnedsættelse og deres arbejdsliv. Bogen sætter fokus på portrætpersonernes overvejelser omkring deres arbejdsliv, og den behandler forskellige barrierer, som mennesker med funktionsnedsættelse støder på i forbindelse med job og karriere.

National konference for kommunale handicapråd 2009

Det Centrale Handicapråd afholdt en stor, national konference for alle kommunale handicapråd 12. maj. Konferencens overordnede tema var, hvordan handicaprådene bliver synlige og får implementeret handicappolitikken i den kommunalpolitiske dagsorden. Målet var at give inspiration til det kommunale handicappolitiske arbejde både i proces og indhold. Oplæggene satte fokus på, hvordan handicaprådet bliver synligt i pressen, og på visioner for arbejdet. Eftermiddagen bød på en række seminarer med forskellige relevante emner for arbejdet i det kommunale handicapråd.

Presseomtale

Det er en del af CLH's informationsarbejde at informere om stedets arbejde og at sætte fokus på mennesker med funktionsnedsættelse og deres ligestilling gennem medierne. CLH har i perioden fra 1. oktober 2008 til 30. september 2009 været omtalt 81 gange i diverse medier: dagspresse, radio, magasiner og handicapblade. Omtalen fordeler sig sådan:

- Magasiner (handicapblade, fagblade og tidsskrifter): **49**
- Dagspresse (landsdækkende og regionale dagblade): **21**
- Elektroniske medier (landsdækkende og regionale tv- og radiostationer): **11**

Hørings svar

Det Centrale Handicapråd er rådgivende organ for regeringen og Folketinget i handicappolitiske spørgsmål. Derfor har Det Centrale Handicapråd en omfattende høringsevne med at afgive kommentarer og synspunkter på relevant lovgivning. Som sekretariat for rådet varetager CLH denne funktion. Men CLH får også relevant lovgivning til høring. Gennem årene er denne virksomhed steget støt, og CLH har derfor været nødt til at prioritere, hvilke høringssvar der er mest presserende at afgive svar på. Fra 1. oktober 2008 til 30. september 2009 modtog CLH og Det Centrale Handicapråd i alt 119 høringer og valgte at give svar på 36.

Hørings svar

2009	2008	2007	2006	2005
36	45	43	95	103

2003

Det gode møde

En pjece med gode råd om, hvordan man skaber de bedste betingelser for en god kommunikation med mennesker med funktionsnedsættelse. Det handler om mødet og kommunikationen med syv udvalgte handicapgrupper.

Henvendelser til centret

CLH behandler ikke enkeltsager. Alligevel får centret hvert år et stort antal henvendelser via telefon og e-mail. Henvendelserne kommer primært fra privatpersoner, men også organisationer og myndigheder søger råd og vejledning i konkrete sager.

Telefon og e-mail: CLH registrerer telefoniske henvendelser fra enkeltpersoner, organisationer eller myndigheder i konkrete sager, som ikke relaterer sig til igangværende projekter, samarbejdsrelationer i øvrigt eller lignende. Registreringen omfatter ikke simple forespørgsler eller bestillinger af materiale.

CLH modtager også i stigende grad henvendelser via e-mails. CLH har i 2009 (1. oktober 2008 til 30. september 2009) registreret 471 henvendelser via telefon og e-mail i konkrete sager. Antallet af henvendelser har igennem en årrække lagt sig stabilt på omkring 500-600 pr. år.

Hvad drejer henvendelserne sig om?

Arbejdsmarkedet (fleksjob, job med løntilskud til førtidspensionister m.m.) 55 %

Sociale forhold 13 %

Tilgængelighed 5 %

Uddannelse 7 %

Bolig 3 %

Transport 4 %

Samfundsliv (familie, fritid, forskning kultur/sport, sundhed m.m.) 5 %

Handicappolitik og handicapråd 1 %

Andet (kommunikation, it, retssikkerhed m.m.) 1 %

Henvendelser fra udlandet 1 %

Henvendelser fra studerende 5 %

Pjecer gennem årene

.....2005.....➔

Dansk handicappolitiks grundprincipper

Pjecen introducerer fire vigtige principper i dansk handicappolitik: kompensations-, sektoransvars-, solidaritets- og ligebehandlingsprincippet. Pjecen sætter samtidig principperne ind i deres handicappolitiske kontekst og giver nogle pejlepunkter til definitionen af handicapbegrebet. Pjecen er også oversat til engelsk.

Hvad gør vi ved henvendelserne?

CLH behandler som sagt ikke enkeltsager. Det betyder, at CLH næsten aldrig kan gå ind i den konkrete sag som for eksempel bisidder eller gennem henvendelse til en kommune eller andet. Men alle, der henvender sig til CLH, får en grundig og omfattende vejledning i og rådgivning om, hvad deres rettigheder og pligter er. CLH orienterer om gældende regler og giver oplysninger om, til hvem og hvor i systemet man skal gå med sin sag for at komme rigtigt ind i systemet. Ofte vil en henvendelse føre til mere end en kontakt, fordi der kan være behov for at undersøge og udrede forhold, før rådgivningen kan afsluttes. Mange henvendelser resulterer i en henvisning til Den Uvildige Konsulentordning på Handicapområdet (DUKH).

Ud over den konkrete rådgivning og vejledning er henvendelserne ofte det råstof, CLH bruger i vurderingen af, hvor der kan optræde ligebehandlingsproblemer. Flere gange har konkrete enkelthenvendelser ført til egentlige projekter i CLH.

De mange henvendelser, CLH får om fleksjob og job med løntilskud til førtidspensionister, giver samtidig vigtige informationer om reglernes svagheder, og hvilke spørgsmål det er vigtigt vores pjecer om ordningerne skal kunne besvare. De mange spørgsmål og den systematiske opsamling af disse spørgsmål er en vigtig forklaring på den store succes, de to pjecer om fleksjob og job med løntilskud til førtidspensionister har fået.

CLH får henvendelser om mange forskellige problemstillinger på handicapområdet.

.....2006.....>

Startpakke til de kommunale handicapråd

CLH udarbejdede for Det Centrale Handicapråd en mappe med fem pjecer, der i 2006 blev sendt til de nye obligatoriske kommunale handicapråd:

- FN's Standardregler om Lige Muligheder for Handicappede
- Handicappolitisk guide - Hvem, hvad, hvor?
- Samarbejdet mellem det kommunale handicapråd og kommunen
- Dansk handicappolitiks grundprincipper
- Fra papir til praksis - gode eksempler og ideer til en kommunal handicappolitik

Medarbejdere per 31. december 2009

Ane Esbensen
konstitueret centerleder
ae@clh.dk

Laura Schollert Hvalsum
projektkoordinator
lh@clh.dk

Birgit Larsen
sekretariatsmedarbejder
bl@clh.dk

Lene Maj Pedersen
jurist
lmp@clh.dk

Birte Brejner
kommunikationsmedarbejder
bb@clh.dk

Linda Bendix
akademisk medarbejder
lbe@clh.dk

Camilla Jydebjerg
jurist
cj@clh.dk

Lissi Berthelsen
sekretariatsmedarbejder
lb@clh.dk

Christine Bendixen
kommunikationsmedarbejder
cb@clh.dk

Mette Dissing Sandahl
kommunikationsmedarbejder
mds@clh.dk

Helle Winnie Johansen
sekretariatsmedarbejder
hwj@clh.dk

Pernille Steen Lenzner
ph.d.-studerende
psl@clh.dk

Inger Hindhede Kjær
projektkoordinator
ihk@clh.dk

Signe Stensgaard
akademisk medarbejder
sst@clh.dk

Kira Hallberg
jurist
kh@clh.dk

Tina Mou Jakobsen
akademisk medarbejder
tmj@clh.dk

Bestyrelsen per 31. december 2009

- Fhv. sundhedsminister Ester Larsen (formand)
- Søren Eriksen, regionsrådsmedlem i Danske Regioner
- Karin Ingemann, kontorchef i Indenrigs- og Socialministeriet
- Berit Andersen, kredsformand i Dansk Epilepsiforening
- Stig Langvad, formand for Danske Handicaporganisationer
- Finn Christensen, kontorchef i Undervisningsministeriet
- Camilla Jydebjerg, jurist i Center for Ligebehandling af Handicappede

Folketingsbeslutning B43 fra 2. april 1993 om ligebehandling af handicappede og ikke-handicappede borgere.

Folketinget henstiller til alle statslige og kommunale myndigheder samt private virksomheder med eller uden offentlig støtte

- at efterleve princippet om ligestilling og ligebehandling af handicappede med andre borgere og

- at tage hensyn til og skabe muligheder for hensigtsmæssige løsninger under hensyntagen til handicappedes behov i forbindelse med forberedelse af beslutninger, hvor hensyntagen overhovedet kan komme på tale.

I mange tilfælde vil de hensyn, der er brug for, forudsætte en betydelig indsigt i handicappedes vilkår og virkninger af givne handicap. Myndigheder såvel som private vil have behov for at kunne trække på særlig ekspertise.

Det må desuden sikres, at mennesker med handicap på alle samfundsområder ligebehandles med andre borgere.

Folketinget henstiller til regeringen, at der på denne baggrund i Socialministeriets ressort under Det Centrale Handicapråd oprettes en enhed for ligebehandling og formidling, hvor den nødvendige ekspertbistand kan tilbydes.

Denne enhed skal både nationalt og internationalt indsamle, initiere og formidle nødvendig information og ekspertise om handicappedes vilkår og virkninger af givne handicap. Enheden skal desuden være opmærksom på tilfælde, hvor der sker diskrimination af mennesker med handicap, således at Det Centrale Handicapråd kan tage problemet op med den relevante myndighed.

Folketinget modtager en årlig beretning om udviklingen på området.

Folketinget anmoder Folketingets Ombudsmand om at følge udviklingen i ligebehandlingen og eventuelt meddele påtale, hvor dette er muligt inden for ombudsmandsembedets kompetence.

Center for Ligebehandling af Handicappede (CLH) er en selvejende statslig institution, der har til opgave at overvåge og fremme ligestillingen mellem handicappede og ikke-handicappede mennesker.

CLH er oprettet i henhold til folketingsbeslutningen af 2. april 1993 om ligestilling og ligebehandling af handicappede med andre borgere.

CLH skal i henhold til folketingsbeslutningen „nationalt og internationalt indsamle, initiere og formidle nødvendig information og ekspertise om handicappedes vilkår og virkninger af givne handicap“. CLH skal desuden „være opmærksom på tilfælde, hvor der sker diskrimination af mennesker med handicap“.

CLH skal en gang årligt afgive en beretning over udviklingen i ligebehandlingen af handicappede.

CLH ledes af en bestyrelse, som udpeges af og blandt Det Centrale Handicapråds medlemmer.

Center for Ligebehandling af Handicappede